

DE

MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Wilden wij, na eene naauwkeurige optelling van de deugden en gebreken onzer voorouderen, hun afbeeldsel opmaken, om het te vergelijken met ons tegenwoordig geslacht, wij zouden geene geringe verandering vinden, en niettemin nog beslissende trekken zien, welke de volgende tijd kan verduisteren, maar nimmer uitwischen zal.

SIMON STIJL.

HOOFD-BEDACTEUR

J. C. van Rijenveeld.

ELFDE DEEL.

APRIL 1843. — N°. 10.

BREDA,
BROESE & COMP.
1843.

De overzigtelijke inhoud van het nummer D. 10. is gedrukt en door hun vrede uitgegeven
Breda den 24 Junij
1843

DE

MILITAIRSPECTATOR.

TU D S C H R I F T

VOOR HET

NEDERLANDSCH LEGER.

Wanneer de redactie van dit blad in kennis is gesteld van het overlijden van een officier of soldaat, wordt de naam daarvan in dit blad bekend gemaakt, en wordt de familie daarvan, zoo ver bekend, daarvan in kennis gesteld. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor het overlijden van personen, welke in het blad worden vermeld.

HOOFD-REDACTEUR

J. G. van Nijneveld.

ELDER DEEL

APRIL 1843. - N. 10.

BROESE & COMP. BREDĀ

1843

[Faint, illegible handwritten text, possibly a signature or address.]

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

VERHANDELING

OVER

DE WERKING DER OP VERSCHILLENDE WIJZEN VERVAARDIGDE BUSKRUIDSOORTEN, EN OVER DE WIJZE VAN LADING, HET BEST GESCHIKT OM DEN NADEELIGEN INVLOED VAN HET BUSKRUID OP DE VUURWAPENEN TE BENEMEN.

DOOR DEN KAPITEIN PLOBERT.

(Uit het Mémorial de l'Artillerie, Tome 4.)

(Vervolg van N°. 9 en slot).

Middel om het levendigst werkend buskruid onschadelijk voor het geschut te maken en het met groot voordeel te gebruiken.

Deze noodlottige uitkomst zou schijnen aan te duiden, dat het nieuwe buskruid zoo verderfelijk voor het geschut is, dat het niet meer voor het lossen der vuurmonden behoorde gebruikt te worden, en dat men van de voordeelen moet afzien die uit het gebruik eener grootere beweegkracht voor het voortwerpen der projectielen zou voortvloeijen, en van de besparing die daarvan het gevolg zou zijn, wanneer men de met het oude buskruid verkregene werking niet wilde overtreffen. Dit zou doen denken, zooals 't geval is met een gedeelte der officieren die de meeste ondervinding van den oorlog hebben, dat de in het fabrikaat van het buskruid gebrachte veranderingen, de zoogenaamde nieuwe methoden, wel verre van verbeteringen voor de artillerie te zijn, baar achteruit hadden doen gaan, en dat men zou moeten terugkeeren tot de oudste wijzen van fabrikaat, waarvan het product, gedurende eene lange reeks van belegeringen en veldslagen, het geschut niet bedorven heeft; maar, gelijk wij reeds hierboven deden opmerken, de oude wijze van het brengen der lading in de stukken, door middel van den lepel en het ontsteken door middel van eene zundkamer niet meer in gebruik zijnde, zoo zouden deze oude, door middel van stampers, vervaardigde buskruidsoorten, bij de tegenwoordige wijze van laden en de regtstreeksche gemeenschap van het zundgat met de ziel, ook niet meer zoo

onschadelijk voor het geschut zijn; met der daad, de klagten over de korte duur van de bruikbaarheid der stukken, dagteekenen reeds van een vrij verwijderd tijdstip, daar Gribeauval reeds voor meer dan vijftig jaren dacht, dat men niet straffeloos de kracht van het buskruid kon versterken, tenzij men het tegenwoordig metaal der stukken meer tegenstandsvermogen gaf; intusschen waren de sterkste ladingen reeds sedert lang bepaald op de helft van 't gewigt van den kogel. Het is dus waarschijnlijk, dat de oude met stampers vervaardigde buskruidsoorten tot een zeker punt, zoowel als de nieuwe, op de tegenwoordige wijze gebruikt, het verwijt van vernielend te zijn zouden verdienen; maar, om tot eene hoogere beschouwing op te klimmen, het zou noodlottig zijn te denken, dat de kunst nutteloos eene aanzienlijk versterkte beweegkracht in onze handen gesteld heeft, en wij er geen gebruik van weten te maken; gelukkig is het zoo niet, en hier, gelijk in vele andere zich voordoende omstandigheden, waarin men de werkende in de natuur bestaande oorzaak, niet wijzigen kan, bestaat de kunst dáárin, dat men zich van de werkende oorzaak op eene wijze bedient, dat men van derzelve nuttige eigenschappen voordeel trekt en te gelijk de schadelijke werkingen verlamt. In het onderhavige geval kan men het doel bereiken door middel van de resultaten, waartoe ons de voorgaande beschouwingen hebben geleid, opzigtelijk het verschil hetwelk de bijzondere omstandigheden van het schot hebben veroorzaakt in de grootste werking van het buskruid dat bij de proeven van Esquerdes werd beproefd. Met der daad hebben wij bevonden dat het buskruid van Ripault, aangezien de groote levendigheid van deszelfs verbranding, dezelfde aanvankelijke snelheid had gegeven, als het buskruid van Metz, in weêrwil der grootere verlenging van deszelfs lading, die aanzienlijk de digtheid van deszelfs gas in de eerste oogenblikken der beweging van het projectiel verminderd had, zoodat de grootste spanning van deszelfs veerkrachtige vloeistof $\frac{1}{24}$ zwakker was, dan die het buskruid van Metz gegeven had. Men ziet dus, dat wanneer men de ruimte achter den kogel vermeerderd, het maximum van gasspanning en alle spanningen welke in 't begin harer uitzetting plaats hebben, veel sneller afnemen dan de aan-

vankelijke snelheid, zoodat een levendiger buskruid, onder behoorlijke omstandigheden geplaatst, grootere aanvankelijke snelheid dan een ander kan geven, zonder dat het maximum zijner werking overtreft of zelfs gelijk komt aan het minder levendige buskruid, dat in eene geringere ruimte besloten is. Indien men dus voor de buskruidsoorten volgens de nieuwe methoden vervaardigd, welke veel levendiger dan die van Ripault zijn, eene dergelijke schikking met betrekking tot de ruimte aannam, als die welke dit kruid bij de proeven opzigtelijk het buskruid van Metz gehad heeft, dan zouden de voordeelen veel aanmerkelijker dan de voorgaande zijn, en men zou alzoo aanzienlijk het maximum van gasspanning, die het buskruid schadelijk voor het geschut gemaakt heeft, kunnen verminderen, zonder in dezelve verhouding het overwigt van de aanvankelijke snelheid, welk het op het oude buskruid heeft, te verminderen.

Dit resultaat laat zich begrijpen, zonder dat men de toevlugt behoeft te nemen tot de voormelde verhandelingen, die al de ontwikkelingen behelzen betrekkelijk het vraagstuk van de werking van het buskruid in 't algemeen, zoo men slechts opmerkt, dat de verbranding van het buskruid op verre na niet oogenblikkelijk plaats heeft; het projectiel doorloopt eene zekere lengte van de ziel alvorens zich al de gas gevormd heeft; de digtheid van de elastieke vloeistof, die het eerst met groote snelheid toeneemt, bereikt weldra haar maximum, 't welk gewoonlijk plaats heeft alvorens de kogel een half kaliber verplaatst zij; vervolgens neemt zij snel af. Alzoo hangt de digtheid van het gas in de eerste oogenblikken vooral af van de aanvankelijke ligging van het projectiel; de kleinste veranderingen hierin kunnen zeer wel vergeleken worden met de kleine ruimte die alsdan het gas inneemt; het maximum van digtheid verandert aanmerkelijk met deze aanvankelijke ligging van den kogel, en daar de spanning van het gas in veel grootere mate dan zijne digtheid vermeerdert, zoo zou de grootste werking van de veerkrachtige vloeistof kunnen verdubbelen, wanneer men den kogel een half kaliber nader bij den bodem der ziel bragt; maar, naar mate de digtheid van het gas vermindert, neemt ook snel de invloed van die oorspronkelijke ligging van den kogel af, en wordt bijna onmogelijk wanneer het projectiel eenige kalibers van de lengte der ziel doorloopen heeft, zoodat de werking van de beweegkracht weder bijna hetzelfde wordt als voor het tijdstip van de volledige verbranding van het buskruid, en wanneer men dit tijdstip door het gebruik van een levendiger buskruid bespoedigt, kan men de verliezen uit de verlenging der ladingen voortvloeiende, vergoeden en meer dan vergoeden, omdat de verminderde gasspanning, hoewel deze zeer sterk in de eerste oogenblikken is, slechts gedurende zeer korten tijd plaats heeft, en haar geheel bedrag

minder is dan die der volgende vermeederingen, die op zichzelf wel kleiner zijn, maar gedurende veel langer tijd plaats hebben.

Deze beschouwingen doen de ware oorzaak kennen van de gerezen klagten over den weinigen tegenstand der mortieren met eene kamervolle lading gelost, welke klagten ongegrond zijn, in zooverre zij gerigt werden tegen de geschutgieters, en die aangeheven werden van het oogenblik waarop men geen laag aarde meer onder de bommen legde, en voortduurden in den tijd van *Gribeauval*; de mortieren *à la Gomer* hebben dit nadeel weggenomen, of liever zij hebben het afgewend, door dat zij niet vergunnen, dat de lading de ledige ruimte achter de bom geheel aanvult.

Veranderingen welke in de wijze van lading der stukken zijn aan te brengen.

Het lijdt geen twijfel, of de genoemde werkingen zijn de hoofdoorzaak van den gunstigen uitslag der wijze van lading van de belegeringsstukken, welke het artillerie-comité te Douai in 1825 heeft doen uitvoeren, om de bruikbaarheid dier stukken veel langer te doen duren, dan het klein getal schoten bedraagt die zij op de gewone wijze kunnen lossen. De gebruikte lange hooipropen boden genoegzamen tegenstand om den kogel, in weerwil van de aanzetting, verwijderd genoeg van den bodem der ziel te houden, en zij waren gelijktijdig zamendrukbaar en doordringbaar genoeg voor het gas, om hetzelfde te vergunnen eene merklijk grootere ruimte dan die van de lading in te nemen, zoodat de zaak zich bijna toedroeg als bij de onderstelde ledige ruimte in de voorgaande onderzoekingen. Hetzelfde zou nagenoeg plaats vinden, wanneer men propfen of spiegels van zeer zamendrukbare en weinig veerkrachtige stof gebruikte; maar alsdan is het grootste gedeelte van de spanningskracht van het gas in de eerste oogenblikken voor het projectiel verloren, en wordt besteed om de tusschenliggende stof zamen te drukken, terwijl, in geval deze stof veel veerkracht bezat en eerst begon merklijk zamendrukbaar te zijn bij eene spanning van 140 of 175 atmospheren — zijnde ongeveer die van het gas in de veldstukken bij $\frac{1}{2}$ kogelzware lading, en in belegeringsstukken bij $\frac{1}{2}$ kogelzware lading — zoo zou al de kracht van het buskruid om de tusschengelegene stof tot het maximum van spanning zamen te drukken, den kogel wedergegeven worden vóór hij het stuk verlaat; dit tusschengebragt ligchaam zou slechts dan voordelig zijn, wanneer het nog aan andere voorwaarden voldeed: het zou zeer ligt moeten zijn, om niet merkbaar de bewegende massa te vergrooten; desniettemin zou deszelfs lengte — opdat deszelfs zamendrukking, bij het maximum van gasspanning, de vroeger bepaalde grootte overtreffe — groot genoeg moeten zijn om genoegzaam de digtheid in het eerste oogenblik af te lei-

den; men ziet ook dat een ligte veerkrachtige vloeistof, zoo als de lucht, zeer goed aan die vereischten zou voldoen, wanneer men het in den verlangden graad van zamendrukking kon gebruiken. In de praktijk zouden die vereischten een speciaal onderzoek vorderen, om regtstreeks de voordeeligste stof te bepalen, welke voor het behoud van het geschut zou moeten gebruikt worden.

Deze wijze van lading leidt ook daarheen, zelfs bij het partijtrekken van de verbeteringen in de vervaardiging van het buskruid aangebragt, om de stukken langer dan tegenwoordig te doen tegenstand bieden, of wel wanneer de tegenwoordige stukken bevonden worden niet genoegzamen tegenstand te bieden, vergunt zij de schootsverheden aanmerkelijk te vergrooten. Bij den tegenwoordigen staat der artillerie zou het wellicht voordeelijker voor de dienst zijn, van het eerste middel voor het belegerings-geschut gebruik te maken, waarvan de werking erkend is voldoende te zijn, en welke men algemeen acht dat spoedig bedorven zijn; het tweede middel zou voorzien in het gebrek aan schootsverheid, dat men dikwijls de veldstukken te laste ligt, die bovendien bevonden zijn genoegzamen weerstand te bieden.

Men kan van de bovengemelde wijze van laden nog veel grootere voordeelen trekken, dan die wij hebben aangeduid, door de ladingen te vermeerderen, zonder dat zij het geschut sterker aantasten. Zet men het onderzoek omtrent de proeven te Esquerdes voort, dan ziet men, dat met de ladingen van de helft der kogelzwaarte, het maximum van spanning niet vermeerderd is — vergeleken bij hetgeen het was bij de lading van een derde kogelzwaarte — in dezelfde verhouding als de spanningen die in de overige deelen van de ziel plaats hadden, zoodat, wanneer men de eerste aanmerkelijk vermindert, door de vermeerdering van de ruimte achter den kogel, men slechts weinig de snelheid vermindert. Zoo verkrijgt men, wanneer men de lengte eener lading, ter zwaarte van het half projectiel gewigt en met het levendigst buskruid, met 0,75 kaliber verlengt, hetzelfde maximum van kracht, als met een derde kogelzware lading met buskruid door stampers vervaardigd, bij de gewone ligging van den kogel, en bovendien 80 ellen meer aanvankelijke snelheid. Het is waar, dat dit middel meer verbruik van buskruid medebrengt, en uit dien hoofde voor de gewone dienst, uithoofde van de grootere kosten die daaruit zouden voortvloeijen, niet zeer geschikt is, maar het zou voordeelig zijn zich er van te bedienen in bijzondere gevallen, waar grootere werkingen vereischt werden, en waarin het veel spaarzamer is wat meer buskruid te verbranden, dan de stukken te bederven.

Lost men het geschut met eene gewone lading, dan heeft men geweldige gasspanningen met de ladingen boven het $\frac{1}{3}$

der kogelzwaarte, welke het dubbele van de grootste spanningen kunnen overtreffen, die men gewoonlijk met het door stampers vervaardigd buskruid verkrijgt; bij de proeven te Esquerdes hebben twee schoten met eene lading van 2,50 Ned. p. sterk buskruid, indrukken of verdiepingen gemaakt in het eene kanon ter diepte van 4 punten, in een ander van 3 à 6 punten. Een schot met drie Ned. p. gedaan, heeft in een stuk geschut verdiepingen van 4 à 5 en van 7 à 8 punten gemaakt, en twee schoten uit een ander stuk gelost, hebben hetzelfde van buiten doen scheuren, terwijl zij in de ziel indrukken of verdiepingen van meer dan 13 à 15 punten over eene lengte van meer dan 6 duimen gemaakt hebben. Deze met de gewone ladingswijze verkregene uitkomsten zouden geheel en al van het gebruik van sterkwerkend buskruid in het geschut doen afzien, zoo men geen middel bezat, om deze groote vernielende werking op het stuk te verhinderen.

Gevolgtrekkingen.

Uit al het voorgaande volgt:

- 1) Dat de sterkste of levendigste buskruidsoorten op eene wijs kunnen gebruikt worden, dat zij minder verderfelijk zijn voor het geschutmetaal, dan tegenwoordig de langzaamste en zwakste buskruidsoorten, met behoud nogtans van dezelfde aanvankelijke snelheid der projectielen bij gelijke ladingen;
- 2) dat wanneer men de gelijke ladingen zóó inrigt, dat zij hetzelfde maximum van werking op het geschut uitoefenen, de levendigste en sterkste buskruidsoorten eene grootere aanvankelijke snelheid geven, dan de langzamere en zwakkere buskruidsoorten, en dat men in den tegenwoordigen staat van zaken niet ongestraft verder kan gaan;
- 3) dat men de voormelde voordeelen kan verkrijgen en zelfs in nog hoogerem graad, wanneer men met de vermeerdering der gewone ladingen, te gelijkertijd de wijze van lading verandert;
- 4) dat op het tegenwoordig standpunt der artillerie, het eerste middel het voordeeligste kan aangewend worden bij het schieten met belegerings-geschut, 't welk tegenwoordig geen genoegzaam weerstandsvermogen heeft; het tweede middel is geschikter voor het gewone schot der veldstukken, voor 't welk men algemeen eene grootere werkingskracht (*intensiteit*) schijnt te wenschen; de vermeerdering van de lading, hoewel minder besparend, maar krachtadiger dan de vorige handelwijze, zou bij voorkeur moeten aangewend worden in de zeldzame gevallen, die het gebruik van buitengewone middeelen vereischen;

5) dat het tot vermeerdering der voorgaande voordeelen, noodig zou zijn, bij de jaarlijksche schietoefeningen, proeven te nemen omtrent de stof die het best geschikt is om tusschen de lading en het projectiel te liggen, daarbij gedurig meerder of minder de zamenpersing der lading, de lengte en het kaliber der kardoezen veranderende, om alzoo de voordeeligste wijze van lading te leeren kennen, wier vereischten zijn: gemak in het dienstgebruik en behoud van het geschut;

6) dat de afstand der kogels van den bodem der ziel even noodzakelijk behoort bepaald te worden, als het gewigt van de lading, om afwijkingen in het gewone schot te vermijden, vooral bij de beproeving van de stukken uit de geschutgieterijen komende. Het is allernoodzakelijkst van deze afstanden of afwijkingen rekening te houden, ten einde de gemiddelde getallen te bekomen of de resultaten te vergelijken;

7) dat de tot dusver gedane proeven aangaande de korreling niet voldoende schijnen, en dat het noodig zoude zijn, met opzigt tot het buskruid onder steenen en met stampers vervaardigd, de proeven voort te zetten, die in 1827, 1828 en 1829 te Esquerdes opzigtelijk het tonnenbuskruid zijn gedaan;

8) de proeven die nog behooren gedaan te worden, ter vergelijking van het buskruid op de verschillende wijzen vervaardigd, zijn gelijk aan die welke *Rumford* in 1795 te Munchen opzigtelijk een jagtbuskruid genomen heeft; maar dezelve behooren nauwkeuriger en vollediger omtrent ieder buskruidsoort te geschieden, met wijziging der toestellen, zoodat men de vergroo-tingen van de ruimte die het gas beslaat, kan meten, wanneer deszelfs spanning in evenwigt is met het zamen-
drukkend gewigt, ten einde partij te trekken van alle aanduidingen bij iedere proef; eindelijk door den warmtegraad te meten, welken de binnenwanden van het stuk bij ieder schot verkrijgen.

Verscheidenheid en Overeenstemming.

HET TWEEGEVECHT.

DOOR
A. W. P. WEITZEL.

Mais lorsque de sangfroid, sans haine, sans colere,
Un préjugé cruel que le monde révère,
Pour sauver leur honneur, oblige deux amis
De combattre en champ clos comme des ennemis;
Qui ne déplorerait qu'un caprice bizarre
Imposé à l'honneur même une loi si barbare?
FRÉDÉRIC II, Roi de Prusse.

Het tweegevecht van onze dagen is inderdaad een zonderling iets. Men daagt elkander uit, men ontmoet elkander, en als men zich van weerskanten zooveel kwaad als slechts eenigzins mogelijk is, heeft toegebracht, zijn de partijen weder even goede vrienden als te voren. Niettegenstaande dit alles, ziet men nog dagelijks tweegevechten plaats grijpen, en hoewel zij dan ook niet allen bloedig zijn, zoo is het evenwel eene waarheid, dat het vechten en plukbaren in eigenlijken of figuurlijken zin, bestendig zijn gang gaat. Eene predicatie immers, is niets anders dan een kamp tusschen de overtuiging des leeraars en de verstoktheid zijner toehoorders; een pleitgeding is een duel met scherpe tongen; en de teedere blikken en gloeiende kussen eener schoone vrouw, zijn dikwerf slechts strijdkrachten in het tweegevecht of liever in den aanhoudenden kleinen oorlog, die haren wil met dien van den dierbaren echtgenoot voert. Het zijn echter geenszins de hier aangehaalde tweegevechten waarvan ik spreken wilde, neen, het zijn de kloppartijen die om de eene of andere reden gehouden worden met blankgeweer of vuurwapenen. Ik verzoeke evenwel lezer, de uitdrukking vuurwapenen in deszelfs kleinste en eenvoudigste beteekenis op te nemen; althans mij is het onbekend, dat er ooit duels met monster-mortieren of andere dergelijke grove vernielings-werktuigen gehouden zijn. Het is waar, er wordt tegenwoordig wel zoo razend veel niet geduelleerd, te meer daar men nu en dan het verschil onder een glas champagne beslist, niettegenstaande er reeds degenen geslepen en pistolen geladen waren. Deze wijze van beslissing, wanneer zij algemeen aangenomen werd, zou vooral zeer heilzaam voor de garnizoens-apothekers en de wijnkoopers wezen, want de eersten verkregen daardoor eene vermindering, en de tweeden eene gewenschte vermeerdering van bezigheden; doch het is te vreezen dat zulks het geval nooit zal zijn, dewijl de Nederlandsche krijgslieden wel een doorlopend crediet in de garnizoens-apotheken, doch geenszins bij de wijnhandelaren hebben, en de meesten van hen de zaak geheel anders begrijpen. Welke

van deze twee wijzen, om eenen twist van eer uit te maken, nu de beste is, wil ik niet beslissen; ieder moge daarover naar zijne eigene gevoelens oordeelen; het tweegevecht is evenwel nog zoo geheel onbelangrijk niet, om er zich eenige oogeblikken mede bezig te houden. De geschiedenis van hetzelfde staat in verband met onderscheidene instellingen en zaken, welke allen wetenswaardig zijn voor hen die in de beoefening der krijgskunde, bij het nuttige ook het aangename niet versmaden. Dit nuttige echter moge vrijelijk voor eene meer geoefende pen gespaard blijven; doch, hooggeschatte lezer, wanneer gij, na al uwe ernstige studien en dienstverrigtingen, nog een half uurtje vrij hebt, zoo laat mij daarover beschikken, om u gedurende hetzelfde in de onderstaande regelen alles mede te deelen wat ik wetenswaardig nopens het tweegevecht heb kunnen verzamelen.

Ofschoon bij de Israëlieten, Grieken en Romeinen reeds afzonderlijke gevechten hebben plaats gehad, zoo waren deze toch van een geheel anderen aard, dan die welke wij ons voorgesteld hebben te behandelen. Zij hebben daarop geen den minsten invloed gehad, en wij kunnen dezelve gerust met stilzwijgen voorbij gaan, daar de behandeling dezer gevechten niets zoude bewijzen, dan dat de schrijver geen vreemdeling was in het veld der oude geschiedenis, en vooral dat hij de Heilige Schrift, benevens de *Iliade*, *Odyssée* en *Eneide* gelezen had. Stappen wij dus over tot de middeleeuwen, en wij zullen zien dat in het 4de en 5de jaar honderd, geheel ons werelddeel overstroomd werd door talloze horden barbaren, die uit het noorden van Europa en het noordwesten van Azie herwaarts kwamen. Uitgelokt door zachtere hemelstreken, en bekoord door tot nog toe bij hen onbekende levensgemakken, werden nagenoeg alle landen van Europa door hen afgeloopen en uitgeplunderd. De rijkste steden met de schoonste voortbrengselen van kunst en van smaak werden vernield en verbrand. Geheel de oude staat der zaken veranderde, en toen ten laatste aan al dat heen en weder trekken een einde kwam, en men besloot zich met de geroofde schatten hier of elders te vestigen, werd het daartoe gekozene en bemagtigde land, onder den geheelen stam verdeeld. Een iegelijk bekwam naar zijnen rang en verdienste, en den grond, die hem ten deel viel bezat hij in den volmaaktsten zin van het woord. De oude bewoners waren zijne slaven of lijfeigenen (*serfs*). Een zoodanig grondbezitter was alzoo oppermagtig heer en had aan niemand rekenschap te geven van zijn doen en laten; alleenlijk had de vorst het regt, om hem ter algemeene verdediging tegen buitenlandsche vijanden onder de wapenen te roepen. Dergelijke eigendommen droegen den naam van *alodiale* eigendommen, en dit onder de wapenen komen der vrije mannen, heette den *Heirban*.

De dappere doch onbeschaafde veroveraars, die de omkeering te weeg bragten, hadden dit gemeen met alle volken waarvan de zedelijke ontwikkeling nog in hare kindsheid is, dat eene overmatige vrijheidszucht hen in alles bezielde. Zelfs van hunne aanvoerders in den oorlog (*voorsten*, *vorsten*), die met onderling goedvinden gekozen werden, eischten zij eene door onderscheiding gekenmerkte behandeling. Geenszins kan het dus verwondering baren, dat de minste beleediging, vooral die welke zij van hun's gelijken ondergingen, bloedige gevolgen had. Het regt van zich hierover te wreken, kenden zij aan niemand toe dan aan zich-zelfen. Dit denkbeeld schijnt aan alle ruwe natien eigen te zijn, want ook in den *Koran* leest men: «In dien iemand zijn's broeders bloed verzoent, hij zal den kwaad-doener met schade en nadeel, nadat hem het dienstigst zal zal schijnen, vervolgen; dit is een gemak 't welk God door zijne barmhartigheid aan u geeft (1).» Reeds de oude Germanen hielden het voor lafhartig en eerloos, om in aangedane beleedigingen de tusschenkomst of bemiddeling van eenen derden te gedooogen, en ook zij waren verplicht het ongelijk te wreken 't welk men hunne vrienden of bloedverwanten aandeed. Daarenboven is het alle oorlogzuchtige volkeren eigen, steeds ten hoogste gevoelig te wezen voor iedere aanranding hunner eer, als krijgsman betreffende (2). Indien, volgens de wet der Lombarden, iemand aan een ander den naam gaf van *Arga*, hetgeen zooveel zeggen wilde als die nergens goed toe is, mogt hij hem terstond ten strijde dagen. Eene oude Zweedsche wet zeide: indien een mensch tegen eenen anderen zeide, gij zijt geen mensch gelijk andere menschen, of, gij hebt het hart niet van een mensch; dat zij elkanderen op 's Heeren wegen ontmoeten.

Volgens de Salische wetten moest men eene groote boete betalen, wanneer men iemand een haas noemde, of men beschuldigde dat hij zijn schild op het slagveld had achtergelaten. Deze hooge gevoeligheid, ten opzichte van het punt van eer, gevoegd bij de ruwe zeden der middeleeuwen, had ten gevolge, dat men bij den minsten hoon, dikwerf reeds bij den schijn daarvan, in toorn ontstak, en zoovele strijdbare mannen op de been bragt als mogelijk was, om er den beleediger mede aan te vallen en te verderven. Op deze wijze ontstonden *de byzondere oorlogen*, welke gedurende zoovele eeuwen Europa verwoesteden, en die den vooruitgang der beschaving zoozeer te-

(1) In het hoofdstuk van *de Koe*.

(2) ROBERTSON, *Hist. der regering van KAREL V.* Om niet telkens in de lastige aanhaling van schrijvers, waaruit wij geput hebben, te vervallen, zullen wij dezelve hier kortelijk opnoemen; als daar zijn, behalve ROBERTSON, MONTESQUIEU, *Esprit des Loix*; VAN ALKEMADE, *over het kampregt*; *Encyclopédie Methodique* van DIDEROT en D'ALEMBERT; WAGENAAR, *Vaderlandsche Hist.* en enige anderen van minderen omvang en rijkdom voor ons onderwerp, die te zijner plaatse zullen vermeld worden.

gengewerkt hebben. Een hert of wild zwijn op eens anders grondgebied gedood, een overmoedige kinderstreek van eenen jeugdigen edelknaap, waren voldoende redenen, om de wapens op te vatten, en niet te rusten voor dat een der partijen geheel te gronde gerigt was. Heeren van nietsbeduidende dorpen en gehuchten, verklaarden elkander in allen ernst den oorlog, en voerden dien met eene voorbeeldelooze hardnekkigheid. Zij die geen gewapende magt op de been konden brengen, wezen hunne pleiten door tweegevecht uit.

Het allodiale stelsel, hetwelk, zooals gezegd is, aan ieder grondbezitter een oppermagtig regtsgebied toekende, begunstigde deze bijzondere oorlogen bij uitstek. Het *leenstelsel* verving hetzelfde traspwijze. De oorzaak van dezen overgang was daarin gelegen, dat de alodiale bezitters van uitgestrekte landstrecken, de moeilijkheid inziende om dezelve alleen te besturen, en tevens te beveiligen tegen de aanrandingen van twistzieke of hebzuchtige naburen, gedeelten daarvan afstonden aan personen die hen diensten hadden bewezen, of die zij aan zich verplichten wilden, soms ook werden edelen uit de overwonnen landen daarmede begunstigd. Dit wegschenken geschiedde evenwel geenszins onvoorwaardelijk, maar de nieuwe bezitter was gehouden zijnen opperheer in den oorlog in persoon bij te staan, gevolgd door een bepaald aantal krijgsknechten. Zoodanige bezittingen werden *leengoederen* (*feodale goederen*) genoemd. Kleinere alodiale landheeren, hunne zwakte tegenover magtiger naburen gevoelende, werden uit vrijen wil leenmannen van meer vermogende baronnen, waardoor zij dan op wederkeerige bescherming mogten rekenen, terwijl weder anderen met geweld daartoe gedwongen werden. Deze overgang had evenwel slechts langzaam plaats, want ten tijde van *Karel den Groote* waren er nog vele alodiale goederen. De regeringloosheid en de menigvuldige onlusten echter, welke op zijn overlijden volgden, deden de behoefte aan bescherming zoodanig gevoelen, dat deze verandering daardoor aanmerkelijk bevorderd werd. In Holland vindt men niettemin nog sporen van alodialen eigendom tot in de 12^e en 15^e eeuwen. In den aanvang duurden de leenen slechts zoolang als het den leenheer behaagde; later werden zij levenslang afgestaan. De leenmannen evenwel waren ook hiermede niet tevreden; traspwijze vermeerderden zij hunne magt en maakten allerhande inbreuken op de regten hunner opperheeren, hetwelk zich vooral de zwakke vorsten uit het Karlovingische huis moesten laten welgevalen, zoodat eindelijk de leenen en zelfs ambten en betrekkingen erfelijk in het geslacht der bezitters bleven.

Oppervlakkig zoude men zeggen, dat gedurende het feodale stelsel, het regt van bijzonderen oorlog, waardoor geheele streken vernield en verwoest werden, en dat derhalve zoo geheel strijdig was met het belang der oppervorsten, door hen tegen-

gegaan en vernietigd had moeten worden. Doch de baronnen van die dagen waren slechts in naam leenmannen en de vorsten waren afhankelijker van hen dan zij van den vorst. Zij hadden hunne magt allengskens zoo uitgebreid, dat de koningen slechts in hunne kroonlanden inderdaad opperheeren waren. De wetten en bepalingen door hen gemaakt, werden maar zelden door eenig baron erkend. De ellende door al deze bijzondere veten (*faidae*) en de daaruit volgende oorlogen ontstaan, was zoo verschrikkelijk, dat reeds *Karel de Groote* dezelve verbood, als eene uitvinding des duivels, geschikt tot vernieling der maatschappij. Maar de regering van eenig monarch, hoe kloek en magtig ook, was niet lang genoeg om dit ingewortelde kwaad te doen ophouden. Onder de opvolgers van *Karel*, die, zooals gezegd is, meest zwakke en onverstandige vorsten waren, herleefde het dan ook weder met vernieuwde kracht, en er werden zelfs wetten en bepalingen gemaakt, naar welke deze oorlogen moesten gevoerd worden. Volgens dezelve hadden alleen adellijke personen dit regt; men moest elkander eene plechtige uitdaging toezenden; allen die bij het geschil tegenwoordig waren geweest, moesten partij kiezen en aan den krijg deel nemen; daartoe waren eveneens genoodzaakt de bloedverwanten tot in dien graad, waarin het geoorloofd was een huwelijk aan te gaan. Deze geest van verwoesting en onderdrukking, ook wel de tijden van het *vuistregt* genaamd, was vooral werkzaam in de laatste helft der 15^e eeuw. Ook in sommige oude kronijken van ons vaderland, vindt men voorbeelden van bijzonderen oorlog. Zoo togen die van Heusden in 1184, onder de regering van heer *Jan IV*, reeds voor de tweedemaal uit, om de huizen te vernielen waar thans 's Hertogenbosch ligt. In 1554 stroopte de graaf van *Saffenburg* voor eigen rekening in de Kempen, en verbrandde verscheidene huizen te Turnhout, uit wraak tegen den hertog van *Brabant*, omdat deze als leenheer aan zijne eischen (1) op de heerlijkheid van Heusden, geen gevolg had gegeven.

En niet alleen adellijke heeren, maar zelfs kloostervoogden, wier stiften in die dagen eveneens leengoederen bezaten, hadden hunne veten en voerden den krijg. Alleenlijk verbood hun geestelijk karakter hen om zelve te velde te trekken en hunne vasallen aan te voeren; zij stelden daartoe *advocati*, dikwerf voorname personen, die dit voor hen verrigteden. Deze *advocati* (waarvan ons hedendaagsch advocaat) die wij later ook in de kampgevechten zullen wedervinden, kwamen er echter niet zoo gemakkelijk af als de tegenwoordige, daar een verloren proces hun dikwerf het leven kostte. Zij voerden eveneens de krijgsmagt der kloosters aan, wanneer de vorst die

(1) C. W. PAPE, *Gesch. van Heusden*.

te velde riep. In den slag van Bovines (1214) evenwel, was de bisschop van Beauvais in persoon tegenwoordig; hij velde er de vijanden met een knods, daar hij, om het bloedstorten te vermijden, geen scherp wapentuig durfde voeren.

Wat men ook in het werk mogt stellen om de bijzondere oorlogen te keer te gaan, niets mogt baten. De wereldlijke magt was daartoe te zwak, de vorsten waren niet in staat om hunne vorderingen te doen eerbiedigen, daar hunne krijgsmagt, het eenige middel om dit doel te bereiken, juist bestond uit diezelfde edelen met hunne vasallen, die zij er mede hadden moeten dwingen. Zelfs de hooge geestelijkheid maakte te vergeefs gebruik van haren invloed. In het jaar 990 werden door eenige bisschoppen in het zuiden van Frankrijk, de regten van een Christen ontzegd aan hen, die er zich aan zouden schuldig maken. Verscheidene kerkvergaderingen kondigden er hunne verbodschriften tegen af, en zelfs tot visioenen en mirakelen nam men zijne toevlugt. De verschijning van eenen engel aan eenen bisschop in Aquitanie, had in 1052 eindelijk het zoogenaamde *bestand Gods* (*Pax Dei*) ten gevolge. Hetzelve bestond daarin, dat men zijne tegenpartij niet zou mogen aanvallen gedurende de tijden, geschikt tot het vieren der groote kerkfeesten, noch van Donderdag-avond in elke week, tot Maandag-morgen der volgende, wordende de tusschenkomende dagen als bijzonder heilig aangemerkt, wegens het daarop voorgevallen lijden van Christus. Deze schikking verbreidde zich door de geheele Christenheid en werd door 's Paussen gezag bekrachtigd, die al wie dezelve overtrad met zijne bliksems bedreigde. Voornamelijk was deze bepaling gemaakt om de strijdenden, door zoovele dagen van rust, tot nadenken en inkeer te brengen, en zeker had dezelve een einde aan de bijzondere oorlogen gemaakt, wanneer zij was nagekomen geworden, doch de krijgsmagtige geest der edelen was door niets te temmen, en zij beschouwden dit regt als een der gewichtigste en vereerendste van hunnen stand.

Een ander middel, hetwelk men beproefde om de gemoederen tot bedaren te brengen, was het *koninklyk bestand* of *des koningsvrede* (*Pax regis*), volgens welken men eerst veertig dagen na de uitdaging de vijandelikheden mogt beginnen. Deze verordening, waarschijnlijk door den *Heiligen Lodewyk* in 1243 ingesteld, breidde zich almede over geheel Europa uit, en was bij ons onder den naam van des Graven vrede bekend. Vele andere bepalingen werden nog door latere vorsten gemaakt. Zoo verbood b. v. keizer *Willem*, graaf van Holland, in 1235 dezelve geheel en al in het Duitsche rijk; in 1296 wilde *Philips de Schoone*, koning van Frankrijk, dat alle bijzondere veten zouden ophouden als het rijk in buitenlandschen oorlog gewikkeld was; later moest men geschriften uitwisselen, waarbij de vrede voor eenen bepaalden tijd

of voor immer gesloten werd; in 1413 werd door *Karel VI* in Frankrijk vastgesteld, dat ieder die eenen bijzonderen oorlog begon, zich blootstelde aan de confiscatie zijner goederen, of dat men *mangeurs* en *gusteurs* naar dezelve zoude zenden, die er vrijelijk mogten teren. Sommige edelen zelfs, het onbestaanbare dezer zaak gevoelende, verbonden zich om er een einde aan te maken. Dit had vooral in Duitschland plaats, en hieruit ontstonden onder anderen het Rhijnsche en Zwaabsche verbond. In 1431 verbood *Lodewyk XI* dezelve nogmaals, en nog in 1519 was keizer *Karel V* verplicht in Spanje de oude keuren daartegen te vernieuwen. De voornaamste oorzaken welke medegewerkt hebben om dit gevaarlijk regt geheel te vernietigen, zijn, behalve de vorderingen der beschaving, ontegenzeggelijk geweest: 1°. de kruistogten, die een andere wending aan de oorlogsmagtige neigingen van den adel gaven; 2°. het daarstellen van *vrye steden* en *gemeenten*, waardoor de vorsten magtiger tegen over hunne baronnen werden, dewijl gemelde steden en gemeenten voor deze vrijheid schattingen betaalden, of, zooals in Frankrijk, krijgslieden leverden; 3°. eene betere regtsbedeeling, voortvloeiende uit de wijze bepalingen van sommige vorsten en den opklimmenden voortgang der wetenschappen; en 4°. het oprigten van staande legers, waardoor de vorsten eindelijk den vereischten klem aan hunne verordeningen konden geven.

Na in de bijzondere oorlogen, de hooge gevoeligheid voor beledigingen en de vaardigheid om die met de wapenen te wreken, te hebben aangetoond, zullen wij het kampregt, als meer onmiddellijke oorzaak van het tweegevecht, gaan beschouwen. Gedurende de slooping van het Romeinsche rijk, en zelfs nog langen tijd daarna, was het aan ieder veroorloofd te kiezen, onder welke wet hij leven wilde; verkoos iemand daartoe b. v. de Salische of Romeinsche, alsdan bekommerde hij zich volstrekt niet om hetgeen er in eenige andere bepaald was, al kwamen ook allen die hem omringden dezelve na. Het regt der Romeinen geraakte evenwel allengskens in onbruik (1). De oorzaak daarvan is niet minder toe te schrijven aan de volstrekte onwetendheid dier tijden, waardoor alle wetenschappen verloren gingen, als aan de diepe verachting, welke de barbaarsche natiën, die deze reusachtige monarchie overstroomden, koesterden voor alles wat Romein heette. Velen dezer volken stelden in hunne wetten geenszins zulke zware straffen op misdaden aan Romeinen gepleegd, als op die waaraan men zich jegens hunne landgenooten schuldig maakte. Niemand verkoos derhalve langer onder eene wet te leven, welke hem in de oogen der menigte vernederde, en die hem daarenboven minder zekerheid aanbood dan eenige andere, welke hij slechts had te kiezen.

(1) In hetzelve was het kampgevecht niet bekend.

De wijze om zich van aangetijgde misdaden vrij te spreken, bestond, volgens verscheidene dezer wetten, in het doen van eenen zoogenaamden *zuiverings-eed*, dat wil zeggen: dat de beschuldigde, naarmate van den aard der zaak, of alleen, of bijgestaan door een zeker aantal getuigen, dikwijls twee-enzeventig, die allen zweren moesten, en onder eede plegtig zijne onschuld betuigden. Doch hierop kon men slechts zoolang staat maken, als de menschen hunne natuurlijke eenvoudigheid behielden. Toen deze verloren raakte, was het duidelijk, dat men door middel van valsche eeden, de zwaarste misdaden straffeloos begaan kon. Om hierin te voorzien, werden de proeven door tweegevecht ingesteld. De oordeelkundige *de Montesquieu* merkt aan, dat dit een zeer natuurlijk gevolg der zuiverings-eeden was, « want, » zegt hij: « wanneer men eenen « eisch deed, en alsdan ontwaarde dat dezelve wederregtelijk « ontweken werd door eenen eed, wat bleef er dan anders « over aan eenen krijgsman, die op het punt stond van be- « schaamd gemaakt te worden, dan gewapenderwijze voldoe- « ning te vragen, zoowel voor het geleden onrecht, als voor « den voorgestelden meened.» Ook waren, volgens denzelfden schrijver, alle volken, bij wie de zuiverings-eed geldig was, genoodzaakt om het kampgevecht in te stellen.

Bij andere barbaarsche natien waren weder de zoogenaamde *oordeelen Gods (Ordealia)* in gebruik. Deze bestonden daarin, dat men, ten bewijze zijner onschuld, zonder eenig letsel de hand in kokend water moest steken (hetwelk in de Friessche wetten *ketelvang* geheeten werd), of over een gloeiend ploegijzer loopen, of dat men, aan handen en voeten gebonden, in eene rivier of gracht geworpen zijnde, niet mogt zinken, enz. Deze laatste proeven strookten zeer met den bijgeloovigen geest dier tijden en werden algemeen voor onfeilbaar gehouden, zelfs de voor zijnen tijd zoo verlichte *Karel de Groot*e, wettigde dezelve, en wilde onder anderen, dat wanneer er eenig verschil tusschen zijne kinderen mogt ontstaan, zulks door het oordeel van het kruis zoude worden uitgewezen, bij welk oordeel de partijen de houding eens gekruisten aannamen, tot dat een hunner door vermoeijenis zulks opgaf. Doch de krijgsvuchtige geest, welke toenmaals de wereld bezielde en de geneigdheid om in persoon ondergane beledigingen te wreken, die wij reeds in de bijzondere oorlogen hebben doen opmerken, was zoo gunstig voor het tweegevecht, dat hetzelfde alle andere wijzen van regtspleging verdrong. De geestelijkheid verzette zich nog lang, zoowel tegen het kampgevecht, als tegen de *oordeelen Gods*, en bedeelde het recht in haar kloosterlijk gebied nog eenen geruimen tijd, naar meer gezonde begrippen, waaronder vooral de zuiverings-eeden gerekend werden, als geheel in overeenstemming zijnde met eenen opregten godsdienstzin; doch daar de voornaamste kerkvoogden ten laatste

meestal tot den adel behoorden, zoo lieten velen zich door de gewoonte of het voorbeeld wegslepen. In algemeene vergaderingen, door *Karel den Groot*e gehouden, deel de natie (adel en bisschoppen) hem opmerken, hoe moeilijk het was, om met het doen van eenen eed achter de waarheid te komen, en dat het verkieslijker ware het tweegevecht in te stellen, hetwelk hij deed. Deze keizer, zoowel als zijnen opvolger *Lodewyk de Vroome* en de beide *Otto's*, maakten verscheidene bepalingen, die het gebruik van het kampgevecht uitstrekten. *Otto II* wilde zelfs dat een iegelijk, onder welke wet hij ook stond, al ware het zelfs onder de Romeinsche, verplicht zoude zijn zich te gedragen naar de edikten, rakende het gevecht. Door dezen zelfden vorst was in vroeger tijd, in zekere gevallen, het kampgevecht reeds onmiddellijk op de kerkelijken toegepast. Men was zoo ingenomen met deze wijze van regtspleging, dat, hoewel dezelve tegen de godsdienst streed, de geestelijkheid zich ten laatste genoodzaakt zag, haar zelve kracht bij te zetten. In de 10^e eeuw besliste een tweegevecht, dat de kinderen na het overlijden van den vader, met hunne ooms gelijk in de nalatenschap van den grootvader zouden deelen. De abt *Wittekind* die zulks verhaalt, noemt het een juist begrip van den vorst die er het bevel toe gaf. In de 11^e eeuw werd in Spanje door het gevecht uitgewezen, welke wijze om de christelijke godsdienst uit te oefenen, Gode meer welbehagelijk zoude zijn, de Mosarabische, toen aldaar in gebruik, of die welke door de Pausen voorgeschreven was; en keizer *Hendrik I* verklaart dat zijne wet, bij welke hij het kampgevecht bekrachtigt, met toestemming en goedkeuring van verscheidene geloovige bisschoppen gemaakt was.

In weerswil van alle ongerijmdheden, waartoe het tweegevecht aanleiding gaf, was evenwel deszelfs instelling zoowel als die der Godsoordeelen, een gevolg van op waarheid gegronde opmerkingen. Bij een volk, dat zich uitsluitend met den oorlog bezig houdt, zegt de schrijver van de *Esprit des Loix*, doet bloohartigheid of lafheid meer ondeugden veronderstellen; zij bewijst dat men weêrstand heeft geboden aan de genotene opvoeding, en dat men noch gevoelig is voor de eer, noch geleid wordt door de grondbeginselen, waardoor anderen zich laten besturen; zij doet zien, dat men hunne versmading niet vreest en onverschillig is voor hunne achting; wanneer men goede grondbeginselen heeft, zal er geen vlugheid ontbreken om zich met ligchaamskracht te vereenigen, noch kracht om met moed zamen te spannen, want gedreven door de eer, heeft men zijn geheele leven besteed om deze hoedanigheden te bekomen. Daarenboven zijn bij een oorlogzuchtig volk, waar kracht, moed en afzonderlijke heldenfeiten (*prouesses*) vereerd worden, de waarlijk veroefelijke misdaden, die, welke uit bedrog, geslepenheid en list, dat wil zeggen uit lafheid ontstaan. Wat nu de proeven

door het vuur betreft, daar er eerst drie dagen na het ondergaan van dezelve, geen spoor van mogt over zijn gebleven, zoo is het duidelijk dat lieden, die in de ruwste bezigheden waren opgegroeid, hem voor verachtelijk en verwijfd hielden bij wien zulks anders was. Vrouwen konden ligtelijk eenen strijder of advocatus bekomen, en de met eelt begroeide handen van haar die werken moesten, wisten er zoo weinig van als die der mannen.

Waren evenwel aanvankelijk valsche eeden het middel om straffeloos misdadig te wezen, het kampgevecht dat dezelve verving, was daartoe niet minder geschikt. Alleen het regt van den sterksten of van den vlugsten in den wapenhandel, kwam van nu af aan in aanmerking. Alle geleerdheid en alle wetenschappen gingen verloren of raakten in verachting; van regt en gerechtigheid, zooals men zulks in onze dagen verstaat, wist men geen woord; behalve aan het kampgevecht, hield men zich aan niets dan aan enkele oude gewoonten. Het eenige waarnaar men trachtte, was de hoogste ervarenheid in alle ridderlijke oefeningen en de kennis der wetten op het kampgevecht en de tournooijen. De krijg was de bezigheid, en de nagebootste voorstelling van denzelfden, de uitspanning des adels. De bijzondere oorlogen waren het middel, waarvan de magtigen onder hen zich bedienden om hunne geschillen uit te wijzen, want dezen waren tegelijk met het tweegevecht in zwang. Zij, wier goederen op grooten afstand van elkander lagen, of die, zooals boven gezegd is, geene krijgsmagt ter been konden brengen, moesten zich wel met een tweegevecht tevreden stellen. Deze instelling was als het ware een ander oordeel Gods, want men hield het er voor, dat de Almagtige de overwinning slechts aan hem schonk, die haar van regtswege toekwam.

Een pleitgeding greep ongeveer op de volgende wijze plaats: de beschuldiger verscheen voor den regter, deed zijnen eisch en bragt zijne getuigen of schriftelijke bewijzen mede. De beschuldigde verklaarde daarop alles wat zijne tegenpartij gesproken had voor logentaal; de getuigen noemde hij valsch, en de papieren of bescheiden verdicht en ondergeschoven, aannemende om het een en ander met het zwaard in de vuist te bewijzen. Hierop beval de regter den kamp, en verklaarde hen dus, gelijk men dit noemde, *kampvast*. Daar echter de verklaring van twee getuigen de zaak uitwees, zoo had de aangeklaagde te zorgen, dat hij den eerste ten strijde daagde alvorens de tweede gesproken had. Ging het gevecht door, dan werd eerst de valscheit der getuigenis, en daarna die der aanklagt bewezen. Deed evenwel de regter, ingevolge de duidelijkheid der zaak, uitspraak, zonder dat er gestreden werd, zoo daagde de veroordeelde hem uit, om de billijkheid zijner beslissing met den degen te bevestigen. Men ziet alzoo dat noch

de getuigen, noch de regter veilig waren voor de woede van eenen mensch, aan wien elke kans welkom was boven een stellig vonnis. Dit was dan ook de reden waarom er geen strijd mogt plaats hebben, zoodra de openbaarheid van het feit hetzelfde onloochenbaar maakte.

Tot onderpand van het gevecht, wierp men elkander den handschoen toe; het opnemen van denzelfden was eene toestemming van den gedaagden.

Dit gebruik was van de oosterlingen op onze voorouders overgegaan, want dezen gaven elkander den handschoen, als een bewijs van afstand bij inbezittingen of verkooping van grondgebied, en dus ter bezegeling eener overeenkomst (1). De regter ontving daarenboven van de partijen eenig voorwerp van waarde, hetwelk slechts door den kamp werd ingelost, en waarop de boeten ten laste van den overwonnenen werden geheven. Tijd, plaats en wapenen werden door den vorst, baron of heer, bij ons den graaf, bepaald, want zonder zijne toestemming mogt er geen kamp plaats hebben; dien ten gevolge mogt hij ook het onderpand van het gevecht doen terug nemen, wanneer de zaak niet belangrijk genoeg was. Dit laatste geschiedde in den aanvang evenwel slechts zeldzaam, dewijl de boeten door de overwonnenen betaald, eene rijke bron van inkomsten voor de heeren waren. Tot op den veertigsten dag na de *kampvast*-verklaring, werd in Holland des *graven vrede* bewaard. Gedurende dien tijd konden de strijders order op hunne zaken stellen, testament maken, en zich op kosten van den graaf in het scherm laten onderwijzen. Ook hoopte men hen in dit tijdsverloop tot betere gedachten te brengen. Aanlegger en verweerder werden echter zóólang gevangen gehouden. — Geestelijke personen, vrouwen, grijsaards en kinderen beneden de vijftien jaar, ofschoon allen aan deze wet onderworpen, streden niet in persoon; een advocaat verripte dit voor hen; had hij echter het ongeluk van zijne zaak te verliezen, zoo werd hem onmiddellijk de regter hand afgehakt. Gehuurde kampvechters mogt men niettemin wettelijk verwerpen. Men was echter niet gehouden den strijd aan te nemen, zonder dat men zich daarom juist schuldig erkende. Als een lijfeigene b. v. een vrij man ten strijde daagde, of een onadelijke eenen adellijken, konden de laatsten zulks, des verkiezende, weigeren. Aan melaatschen, of zij die met be-

(1) Het is wel niet waarschijnlijk, dat men in warme landen handschoenen zal gedragen hebben, toen de heerschappij der mode daar nog onbekend was, doch melaatschheid en andere aanstekende ziekten, kunnen wel gevorderd hebben, dat men zijne goederen slechts met bedekte handen aanraakte, gebruikte. Verkocht men nu deze goederen, zoo werd de handschoen nutteloos, en men kon dien zeer goed als een bewijs van volmaakt afstand, achterlaten. Dit gebruik, hoewel in den aanvang slechts op roerende goederen toepasselijk, kan als formaliteit bij verkoop of afstand van onroerende, zeer goed zijn blijven bestaan, en alzoo wordt dit feit, door J. AMBERT bijgebracht, meer dan waarschijnlijk.

smettelijke ziekten behebt waren, was het gevecht niet toegestaan, dan met personen die met hen in gelijke omstandigheden verkeerden. Een vader tegen zijn zoon, zoowel als broeders onderling, mogten niet strijden.

Het waren evenwel alleen de edelen, die in volle rusting te paard, met zwaard en lans in het *kreit* verschenen; de onadelijken vochten met den stok, blootshoofds en zonder beschermend wapentuig (1). *Karel de Groot*e had wel bepaald dat een ieder zich bij het geregteijk tweegevecht van den stok zou bedienen, doch zijn opvolger liet dit reeds aan de keuze des strijders over, en later zag men dien slechts in de handen van het gemeen. Wat de lijfeigenen betreft, en hieronder was in de eerste tijden van het leenstelsel, nagenoeg ieder begrepen die geen edelman was; deze werden in de vierscharen hunner heeren gerigt, zooals dezen zulks regt en billijk achten. Later, toen de edelen, door verscheidene redenen, genoopt werden hunne onderhoorigen de vrijheid te schenken, werd ook aan de vrije mannen het tweegevecht (met den stok) toegestaan.

Wanneer de tijd eenmaal vastgesteld was, kon men er zich niet straffeloos meer aan onttrekken. Zoodra er verscheidene beschuldigers waren, moest men zich onderling verstaan, door wie de zaak vervolgd zou worden. In het zeldzame geval dat een adellijke eenen onadelijken ten strijde daagde, was de eerste eveneens gehouden, om zonder wapenrusting en enkel met schild en stok, in *het kreit* te komen. Verscheen hij te paard en met de wapens van eenen edelman, zoo werden hem dezelve ontnomen, en hij bleef in zijn hemd staan, om zoo te kampen. In Holland was het de *kreitbewaarder*, in Frankrijk de *contenable* die hierop acht gaf. De *kreitbewaarder* moest over het algemeen zorg dragen voor het nakomen der wetten van het kampgevecht en het opzigt houden over het *kreit*-of kampveld. De betrekking van *kreitbewaarder*, ook *grietwaarder* en *griekwachter* genaamd, was zeer aanzienlijk en daarenboven winstgevend, want de paarden, benevens het aanvallend en verwerend wapentuig der strijders vervielen aan hem. Dit ambt was bij ons te lande in het geslacht der *Wasenaars*, die het in leen hadden van den graaf van Holland.

Het kampveld werd met een geschoren touw afgeteekend. Eer het gevecht een aanvang nam, liet het geregte drie bekendmakingen, onder trompetgeschal, aflezen. Bij de eerste werd aan de bloedverwanten der partijen gelast zich te verwijderen; bij de tweede, waarschuwde men het volk zich stil te houden, en bij de derde werd verboden om een der partijen bij te staan, onder bedreiging van zware straffen, zelfs die des doods, indien door dezen bijstand een der strijders

(1) MONTESQUIEU. — VAN ALKEMADE beweert evenwel, dat de onadelijken bij ons te land, van een schild of beukelaar voorzien waren.

overwonnen was geworden. Men nam wijders verscheidene naauwkeurigheden in acht, om te beletten dat geen der kampvechters eenig voordeel op den anderen had. Zij moesten onder eede verklaren, dat hunne zaak regtvaardig was en dat zij geene tooverformulieren, bezweringen of andere bovennatuurlijke middelen bezaten; ook mogten zij voor het aangaan van den strijd biechten en het avondmaal ontvangen.

Wanneer, gedurende den kamp, een der strijders sprak van het verschil bij te leggen, merkte de kampregters naauwkeurig op, in welken stand ieder hunner zich bevond, ten einde hen in dezelfde houding weder te plaatsen, bijaldien het gevecht moest voortgezet worden. Een kampvechter werd gerekend overwonnen te wezen, als hij viel, of als hij op den grond geworpen werd, of als hij over de lijn, uit *het kreit* of vechterk werd gedreven. Hij moest dan in Zeeland den graaf drie pond aan boete betalen en verloor daarenboven zijn geding. Was het pleit uitgewezen, alsdan werd ook onmiddellijk aan den overwonnenen het vonnis voltrokken en hem dikwijls op de kampplaats zelve, het hoofd voor de voeten gelegd; daarenboven werden zijne goederen bij ons te lande, ten voordeele van den graaf verbeurd verklaard.

Dat de kampgevechten ook in ons vaderland algemeen waren, blijkt onder anderen daaruit, dat in het verdrag tusschen *Filips*, graaf van Vlaanderen, en *Floris*, graaf van Holland, in 1168 gesloten, in art. 2 bepaald was, dat: « de ingezetenen dezer landen (Hollanders, Zeeuwen en Vlamingen) nergens tweegevechten mogten houden dan te Brugge.» In 1299 was er een twist tusschen graaf *Jan I* en de schepenen van Dordrecht, over eenige misdadigers, waarover beiden meenden dat hun het regtsgebied toekwam. De baljuw *Aloud* bood aan, in een kampgevecht te willen treden tegen elk die het met de schepenen hield. In 1424 was er een tweegevecht bepaald tusschen *Humsfrey*, hertog van Gloucester, echtgenoot van *Jacoba van Beyer*en, en *Filips*, hertog van Bourgondie, en wel op den 25sten April, den dag van *St. Joris*. Doch de hertog *van Bedford*, wien men als regter over hetzelfde gekozen had, kwam het voor, daar hij oordeelde dat men er elkander geen genoegzame reden toe had gegeven. De laatste merkwaardige kampgevechten zijn de volgende: in 1522 stond *Karel V* er een toe in Spanje, dat in zijne tegenwoordigheid met alle plegtigheden der ridderschap plaats had; in 1547 geschiedde in Frankrijk het vermaarde gevecht tusschen *Jarnac* en *la Chataigneraie*, en in 1651 werd er in Engeland nog een bevolen, doch *Karel I* belette het. Uit het kampgevecht, hoeveel kwaads het ook gebrouwen hebbe, zegt *Montequieu*, zijn evenwel ontstaan de bepalingen van hetgeen wij nog ten huidigen dage onder het punt van eer begrijpen. De beschuldiger verklaarde b. v. voor den regter,

dat een zeker persoon, deze of gene misdaad had bedreven; de beschuldigde antwoordde dat het gelogen was, en hierop werd het gevecht bevolen; derhalve vorderde eene logenstraffing (*démenti*) dat men strijden zou.

Had iemand het gevecht aangenomen, dan eischte de wet dat het voortgang zoude hebben, dus was een eens gegeven woord heilig, en die het schond een eerlooze.

De edelen vochten onder elkander, zooals gezegd is, te paard en in volle rusting; het gemeen deed zulks te voet en met den stok; stokslagen waren alzoo hoonend, omdat hij die dezelfde ontving, als een geringe dorper behandeld werd.

De adel streed met gesloten vizier, het gemeen vocht zonder helm, en kon derhalve slagen in het aangezicht bekomen; dien ten gevolge waren een slag in het gezicht of een oorvijg, beleedigen, welke met bloed moesten worden afgewassen.

(*Het vervolg hierna.*)

AANMERKINGEN

OP

DE PROVISIONELE SCHOOL DES RUITERS TE PAARD.

De *School des Ruiters te Paard*, thans provisioneel ingevoerd, moest, dachten wij, een meesterstuk zijn, daar dezelve uit een legio aanmerkingen zamengesteld was; wij waren dus niet weinig verwonderd, daarin nog vele grondbeginselen te vinden, geheel tegenstrijdig met de goede besturing van het paard.

Zoude men hierdoor niet in het denkbeeld kunnen geraken, dat men de opinie van de groote meerderheid, dus de stemmen *voor* en *tegen*, opgenomen had, zonder de gronden in aanmerking te nemen?

Inderdaad, vraagt men b. v. over het halt houden — een groot aantal ruiters, allen zullen zeggen: eerst de teugels, en halen de schouders op als men zegt, neen, eerst de beenen, zooals de grondbeginselen van beroemde pikeurs voorschrijven.

Daar het aantal goede ruiters altijd kleiner dan het aantal middelmatige is, zouden op deze wijze de grondbeginselen verkeerdt kunnen zijn. In de inleiding leest men: dat de onderwijzer zijne aandacht moet vestigen, eerst op de houding, dan op het evenwigt, en daarna op het besturen. In den stap zijnde, kan de ruiter in zijne houding blijven, zonder een vasten zit; maar wij wenschten wel eens te weten, hoedanig zulks in den draf moet geschieden.

Wij hebben altijd in het denkbeeld verkeerd, dat het evenwigt noodzakelijk was om in den draf de goede houding te bewaren, en dat men in dezen gang eerst het evenwigt moet verkrijgen. — Wat de volgorder betreft, gelooven wij, dat deze ook doelmatiger had kunnen zijn.

Waarom niet in het eerste gedeelte alleen het teruggaan het rijden op het langwerpig vierkant afgewisseld met de groote volte, daar dit gedeelte alleen ten doel moet hebben, het verkrijgen van het evenwigt en de goede houding? De memoerie van den rekrut wordt dan niet bezwaard met vele bewegingen.

Ten tweede heeft men de halve volte voor de geheele volte geplaatst, welligt omdat een halve volte maar half zoo groot als eene geheele, en deze dus spoediger of gemakkelijker doorgelopen is.

Maar men heeft daarbij niet gedacht, dat bij de halve volte, de stelling der vuisten in de gebogene houding van het paard moet veranderen. Bij regts-om-keert is het paard regts gebogen; komende op den hoefslag, wordt het links gesteld en de stelling der vuisten veranderd.

Bij den galop is het nog moeilijker, dan moet het paard nog van galop veranderen.

Het is om deze gegronde reden, dat men in het Pruisische reglement eerst de geheele en daarna de halve volte vindt.

Op de groote volte volgt, even als in de afrigtingskunst, de kleine volte. In de afrigtingskunst is zulks natuurlijk; het paard moet trapswijze tot deze buiging voorbereid worden; maar hier in de rijkunst is dit onnoodig; het paard wordt verondersteld buigzaam te zijn.

De maten zijn alle in passen opgegeven; waarom niet in ellen? dit is eene bepaalde en alom bekende maat, die men reeds op de scholen leert.

In § 1 leert men: de paarden zullen de afrigtingstrens aan hebben, terwijl § 2 leert, dat het mondstuk van de kleine trems aan de lagen moet liggen, en de lippen niet optrekken. Moet nu het paard met de afrigtingstrens alleen, of met de kleine trems opgetoomd worden?

In § 4 leest men, dat de teugels der groote trems op den hals des paards blijven, terwijl men in § 117 leest: «de teugels der groote trems worden door die der stang vervangen.» Zoodat dus in § 4 het paard met de kleine trems moet worden geleid. — Was dit wel het doel?

§ 5. Hier leest men: «Slaat het paard met de voorbeenen naar den geleider, dan zoekt deze met den elleboog steun tegen den hals.

De ruiter moet dan wat groot en het paard wat klein zijn.

§ 6 Leest men: Om het paard vierkant te stellen, dat is, «in een langwerpig vierkant zoo te plaatsen, dat zijne voeten juist in de hoeken daarvan komen,» alzoo in iederen hoek van de rijbaan (want ook dit is een langwerpig vierkant) komt een voet van het paard.

Ware het niet beter: *evenwydig aan de korte zyde en loodrecht op de vier beenen?*

§ 10 Leest men: «De teugels gelijkmatig aanhouden, dat het paard voor- noch achteruit gaan kan.» Zoude men hier niet uit opmaken kunnen, dat de teugels het achteruitgaan moeten verhinderen. Men heeft willen zeggen: zoodanig, dat het paard niet vooruit gaan kan, noch teruggetrokken wordt.

§ 11. De houding is goed; evenwel gelooven wij, dat het beter ware, het been achter de loodlijn te brengen, zoodat de punt van den voet in de loodlijn komt, die verondersteld wordt door de knie getrokken te zijn. Zoo zitten de Hongaren; zoo zitten de Pruisen. De ruiters behoeven dan de dijen minder terug te brengen, en staan niet in den stijgbeugel.

§ 18 en 19. Van oude kennissen is het moeilijk afscheid te nemen.

Het verlengen en verkorten der teugels, heeft men dan ook behouden met tempo's en bewegingen. Waartoe dient het eerste? In 20 jaren tijds hebben wij nog nooit moeten zeggen aan de ruiters van hunne teugels te verlengen; daarentegen het verkorten zeer dikwijls.

Wijst men nu den man dit eens of tweemaal aan, dan leert hij dit veel spoediger, dan met deze verklaring in vier bewegingen, vermits zulks in eene beweging kan geschieden, door de vuisten maar van elkander te verwijderen.

In § 50 heeft men vier kommando's noodig om in kolonne te komen; in den cursus der Militaire Akademie slechts twee: 1. *Regts (of links) in kolonne*, 2. *MARSCH*. Zal men nu den troep in galop, in kolonne stellen, dan is het niet mogelijk de twee laatste kommando's goed uit te spreken. Volgens onze wijze van zien, moeten de kommando's zoodanig ingerigt zijn, dat alle bewegingen in de drie gangen kunnen uitgevoerd worden.

In § 52 leest men: Op het kommando *HALT!* worden de teugels gelijkmatig aangehouden, en de beenen zacht aangelegd. Alweder oude kennissen, oude grondbeginselen.

Het paard moet op de achterhand, en niet op de voorhand ophouden. Laat men eerst de teugels en daarna de beenen voelen, dan houdt het paard op de voorhand op. Wil men een paard goed ophouden, dan moeten de beenen niet alleen aangelegd, maar goed aangedrukt worden, om de achterbeenen gebogen onder het zwaartepunt te stellen. Hierdoor wordt de voortdrijvingskracht, die door de achterbeenen plaats heeft, gebroken, en eene ligte aanhouding der teugels is voldoende, om het paard stil te doen staan. Men vergelijke het halt houden van twee ruiters uit den galop: de een krijgt een schok, en wordt twee of drie handen breedte hoog uit den zadel geligt, terwijl de ander op hetzelfde paard, niet de minste schokkende bewegingen gevoelt. De oorzaak hiervan is, dat de eerste het paard eerst met de teugels heeft doen ophouden, en daarna de beenen doen gevoelen. De tweede daarentegen, heeft

eerst sterk de beenen aangedrukt, de achterbeenen goed onder het zwaartepunt gesteld, die daardoor veerkrachtig ontspannen worden, en een voor den ruiter en het paard zelf, zachte ophouding ten gevolge hebben.

§ 34. Om stilstaande de distantien te nemen, leest men: 1. *Kolonne voorwaarts*, 2. *Afstand genomen*, 3. *MARSCH*. Het eerste kommando is geheel overbodig: 1°. Heeft deze beweging steeds door deze twee kommando's uitgevoerd kunnen worden; 2°. zijn dezelve duidelijk genoeg, want wij wenschten wel eens te weten, op welke wijze men grootere afstanden zoude kunnen nemen, anders dan dat ieder ruiter achtervolgens vooruitmarcheert.

§ 37. De grondbeginselen om van den draf in den stap over te gaan, zijn even gebrekkig als die bij het halt houden voorgeschreven. Alweder eerst de teugels, en dan de beenen.

§ 40. Bij het teruggaan vindt men ook alweder dezelfde oude gebrekkige grondbeginselen.

Indien men eerst de teugels en dan de beenen gebruikt, dan zal het paard met de ongebogene achterhand, zonder eene bijgebragte hoofdstelling terugtreden. Wil men het paard in eene goede stelling terug doen treden, dan worden eerst de beenen een weinig aangedrukt, terwijl de teugels op datzelfde oogenblik het paard beletten vooruit te gaan, en het daarna door eene ligte aanhouding terug doen treden.

De beenen moeten ook nog eerst werken, om voor te komen dat men de achterhand te veel bezwaart; hierdoor zoude het teruggaan moeilijk worden.

Is het ongehoorzaam, dan vermeedert men de werking der teugels. Neen, dan vermeedert men de werking der beenen, even als wilde men het paard vooruit doen gaan, en op het oogenblik dat het een achterbeen opligt, om vooruit te gaan, moeten de teugels sterker werken.

Indien men de stelling nagaat, waarin het paard weigert om terug te gaan, dan zal men ontwaren, dat de hals stijf is en de neus min of meer in den wind steekt. In deze houding zijn geen menschelijke krachten in staat het paard terug te doen treden, als het niet wil. Nu weet ieder ruiter, dat, om een paard uit deze stelling te krijgen, om het te verzamelen, men de beenen sterk moet aandrukken.

§ 47. Alweder eene oude kennis. Om eene halve volte te doen uitvoeren, kommandeert men: *met eenen regts (of links) omkeert*. Het gedeelte van het kommando: *met eenen*, is geheel onnoodig, want als men in kolonne *met eenen* marcheert, zal men toch wel niet met vieren, of met pelotons kunnen omkeeren. Om zich gelijk te blijven, had men ook later moeten kommanderen: *Met eenen = Volte*.

§ 54 en 55. De kommando's voor de wendingen regts en links, zijn te lang om in den galop uit te voeren.

Het kommando kan de tweede keer niet uitgesproken worden; het zou dus voldoende zijn, dat men maar eenmaal kommandeerde: *met eenen regts of links*, en de ruiters uit eigen beweging, weder bij den hoefslag regts of links maakten.

Wilde men van hand veranderen, dan zoude men kunnen kommanderen: *met eenen regts en links*, of *met eenen links en regts*.

In § 61 leest men, dat het rijden op den zadel een aanvang zal nemen, zoodra de houding op de deken in den stap en draf goed is.

Was het wel om dit te verkrijgen noodig zooveel bewegingen in het eerste gedeelte te plaatsen, die eene oefening van het besturen van het paard zijn? Het dikwijls draven op het langwerpig vierkant en op de groote volte, was hiertoe voldoende. De oude slenter heeft dan ook hier weder moeten gevolgd worden.

In § 75 vindt men de groote volte; deze is dus moeilijker uit te voeren dan eene halve volte; — dit is dan toch wat nieuws.

In § 92 leest men, dat bij het doorgaan der hoeken gedurende het overschenken, de achterhand op de plaats moet wenden.

Indien de geachte redactie rijkunstige werken gelezen had, dan zoude zij gezien hebben, dat de achterhand de beweegbare pivot is, en niet op de plaats wendt.

In § 98 leest men: Men moet den ruiter vooraf onderrigten aangaande de bewegingen die de beenen des paards maken; de wijze waarop het galopperen kan in *het onderscheidene gevoel, dat daardoor den ruiter gegeven wordt*. — Indien wij ons niet vergissen, is dit een weinig verward; sedert wanneer geeft toch het paard het gevoel aan den ruiter?

In § 101 moet men beginnen met den galop uit den draf aan te nemen.

Wij hebben ons steeds beter bevonden, met de ruiters, in den stap zijnde, het paard de houding te doen aannemen, die tot den galop vereischt wordt, omdat in den stap de ruiter meer meester over zijne houding is en dus duidelijker de hulpen kan doen werken, vooral indien men een paard heeft dat hoog draaft. De werking der hulpen, om uit den galop tot den draf of stap over te gaan, in § 105 en 103, zijn ook weder oude en gebrekkige beginselen. Alweder de werking der teugels vóór die der beenen. Men vergelijkte deze met die van § 75 in de afrigtingskunst, en de grondregels van den heer *Baucher*.

In § 107 wordt gezegd, dat de wending op de achterhand de moeilijkste is, en daar zij op den galop volgt, zoude men hieruit kunnen opmaken, dat de geachte redactie ze ook moeilijker beschouwt dan het galopperen. Wij vermeenen dat men zich hierin geheel vergist. In het Pruisische reglement

vindt men deze beweging, pag. 48, zelfs vóór het overschenken, en in de afrigtingskunst vóór het galopperen. Wij hebben dezelve ook dikwijls uitgevoerd en doen uitvoeren, en nooit de groote moeilijkheid daarvan ingezien.

Om deze beweging uit te voeren, zooals in de afrigtingskunst, § 82 voorkomt, of uit den stap in draf, in éénen sprong, komt ons zoo moeilijk voor, dat wij nimmer aanraden om dezelve in een reglement op te nemen. In de gewone wending op de achterhand, waarbij de voorbenen eenen hoog beschrijven, is daarentegen niets moeilijks gelegen.

In § 122 heeft men weder eene oude kennis in het leven geroepen; *Rigt = teugels*; bij de Duitsche kavallerie, die hare teugels beter op de maat heeft dan wij, vindt men nergens deze beweging. Is de teugelknoop zoodanig gemaakt dat hij moeilijk verschuift, dan is deze beweging onnoodig.

De verklaring in § 155 om stilstaande den galop aan te nemen, is niet zeer duidelijk; moeten de paarden onmiddellijk, of na een paar passen in den korten draf gedaan te hebben, den galop aannemen? Bij de Pruisische kavallerie is aangenomen, na een paar passen; dit zal bij ons ook wel dienen te geschieden.

In § 149 leest men, dat de slagboom door twee ruiters op de vlakke hand moet worden vastgehouden. Daar dit in den beginne niet dan met gebogen rug kan plaats hebben, is dit een vermaak, waarop de redactie niet zoude gesteld zijn, vooral als zij in aanmerking gelieft te nemen, dat men nog gevaar loopt van door onhandige ruiters overreden te worden. — Hetgeen gij dan niet wilt dat u geschiedt, doe het ook anderen niet.

In § 160 leest men, dat bij het dragen der lans, de regter vuist ter hoogte der schouders moet zijn; dit is zeer vermoedelijk; waarom niet lager? De Pruisische lansiers hebben alle de hand lager, en rijden even snel als wij, zonder dat bij hen ooit de lans uit den schoen gaat.

In § 170 treft men ook weder een ouden bekende aan, namelijk de lading in een groot aantal tempo's. Waarom nog eene lading in zooveel tempo's, als de man dit reeds te voet geleerd heeft? Hier was nu de plaats van de lading in 4 tempo's: 1°. tot aan *open de pan*, 2°. tot aan *geweer links*, 3°. tot aan *op de plaats geweer*, 4°. *op de plaats 't geweer*. Te vergeefs hebben wij gezocht naar de wijze waarop men een paard uit den renloop ophoudt; iets dat men den ruiter toch moet leeren, want in welken gang de ruiter ook zij, hij moet zijn paard kunnen ophouden. Eerst in den draf, daarna in den stap over te gaan en dan halt te houden, kan op een exercitieveld plaats hebben, maar voor den vijand niet altijd; bovendien hebben wij weinig aanvallen op het manoeuvre-terrein zien uitvoeren, waar dit naauwkeurig in acht genomen werd.

Wat het formaat van het boekje aangaat, dit is zeer gemak-

kelijk; doch de manier van drukken is uitmuntend voor den boekverkooper, maar kostbaar voor de korporaals en onder-officieren.

De N^o. op zijde van den tekst te plaatsen, zal den drukker ook zeer welkom zijn; hierdoor gaan er weinig letters in een regel; een blad is spoediger afgedrukt, en de drukker krijgt evenveel geld, of er weinig of veel letters op staan.

Uit de menigvuldige proeven, die wij bij de instructie in het rijden genomen hebben, is ons voorgekomen dat de volgende grondregels het spoedigste tot het doel geleiden.

1°. Verkrijgen van het evenwigt in de goede houding, door onophoudelijk op het langwerpige vierkant en de groote volte te draven. Paarden die moeilijk te houden waren, deden wij de stang aan; over het houden der vele teugels hebben wij nooit hooren klagen.

2°. Zoodra het evenwigt en de goede houding verkregen is op de deken (indien men op de deken begonnen is), dan wordt op den zadel hetzelfde herhaald.

3°. Vervolgens hetzelfde herhaald met stijgbeugels.

4°. Met sporen.

5°. Nu gingen wij tot de oefening in het besturen van het paard over, dat het eerste jaar uitsluitend op de stang geschiedde; want de ruiters eerst in de beide stellingen het besturen te leeren, is onnoodig om het met de stang te kunnen doen, dat toch het doel van den krijgsvaard is.

Hiertoe worden de wendingen, kleine volte, het overschakelen, de galop, enz., uitgevoerd.

De vaard nu een bruikbaar krijgsvaard zijnde, moet de fijne schaaft er over; men leert hem het besturen met de trossen, en leidt hem tot remonte-rijder op.

Was het onderwijs op den zadel begonnen, dan moet het onderdrukt op de deken, ja zelfs op het bloote paard herhaald worden.

Het doel van de school des ruiters te paard, moet, volgens onze wijze van zien, zijn, om in den kortst mogelijken tijd een bruikbaar vaard in de gelederen te vormen, en daarna een goed afzonderlijk vaard. Wij zeggen, eerst een bruikbaar vaard in de gelederen, omdat men thans, in diepen vrede, welligt over drie maanden, de rekruten die thans aankomen, noodig zoude kunnen hebben. Is de man nu eens in het gelid bruikbaar, dan moet hij tot afzonderlijken vaard en remonte-rijder opgeleid worden.

Het eerste kan in 5 à 4 maanden geschieden, tot het tweede heeft men 1½ à 2 jaren noodig. In het eerste geval heeft hij slechts zijn voor- of nevenman te volgen, en daar het paard een gezellig dier is, volgt het een zeer gewillig het andere. Maar om den vaard zóóver te brengen, dat hij afzonderlijk in alle gangen, geheel meester van zijn paard is, hoeveel moeite dit ook kost, is alleen aan diegenen bekend, welke jaren bij de kavallerie gediend hebben.

Deze wijze van opleiden strookt met de grondbeginselen van den beroemden pikeur *Baucher*. Hij zegt: Bij het geven van onderwijs in het rijden, moet men zich voor verscheidene zaken wachten. 1°. Men moet den vaard het rijden niet doen voorkomen als eenen onoverkoomlijken berg, om hem geen tegenzin daarin te doen verkrijgen, en zijnen lust niet tot verveling te doen overgaan. 2°. Moet men hem het ook niet te gemakkelijk doen voorkomen, anders zoude hij naderhand bij het rijden van een eenigzins moeilijker paard, ontmoedigd worden en het vertrouwen op de grondbeginselen verliezen.

Zoodra dus de vaard een weinig kan rijden, laat men hem de lessen uitvoeren op paarden, die dezelve des noods zonder ruiters zouden kunnen doen. Dan laat men hem eens alleen werken op een eenigzins moeilijker paard, ten einde hem te overtuigen, dat hij nog niet is waar hij wezen moet.

In het Aanhangsel, pag. 93, leest men: hij een paard met sterke achterhand, dat uit kwade geartheid steigert, moeten de sporen gegeven worden, op het oogenblik dat het zich het hoogstmogelijk verheft. Wij willen gelooven dat de geachte redactie dit met goed gevolg gedaan heeft; echter houden wij het voor zeer gevaarlijk, om zulks als algemeene regel voor te schrijven, omdat men te groot vaard moet zijn. Wij vermeen, dat men op deze wijze veel gevaar zal loopen van achterover te slaan. Het paard kan in deze houding geen voorwaartschen sprong doen.

Wij hebben steeds vermeend dat de sporen moeten gegeven worden, op het oogenblik dat het paard op den grond staat te komen, omdat het in deze houding eenen voorwaartschen sprong kan uitvoeren.

Daar de School des Ruiters nog slechts provisioneel is, hopen wij, in het belang van het wapen, dat de redactie, bestemd om dezelve voor vast aan te nemen, gekozen mag worden uit officieren, die bekend staan als zeer goede practische en theoretische ruiters.

V. M.

DE TIJDGENOOT EN SIMON STIJL

OVER NATIONALITEIT EN LANDS-DEFENSIE.

Onder de tegenstanders en bestrijders onzer vaderlandsche krijgsvaardingen en oorlogstoerusting, neemt *de Tydgenoot* voorzeker den eersten rang in. Wij bekennen dan ook al dadelijk, dat het ons zeer leed gedaan heeft, dit goed geschreven en vaderlandschgezinde blad eene opinie te zien voorstaan en doordrijven, die, naar onze wijze van zien, zoo geheel strijdig is met den geest, dien het zegt, te willen aankweken.

Wij rangschikken ons onder de vlijtige lezers van *den Tyd-*

genoot, en zouden onze beginselen van openhartigheid ver-
zaken, zoo wij de bekentenis terug hielden, dat hij ons
dikwerf veel genoeg verschaft en veel leering aangebragt
heeft; — hoewel, aan den anderen kant, ons met velen de
doctorale kathetertoon — als wij ons zoo eens mogen uit-
drukken — die de redactie steeds, maar vooral bij het onder-
werp in quæstie, aanneemt, juist niet geschikt voorgekomen is,
om ons, eenvoudige militairen, op den weg der overtuiging te
brengen. De redactie heeft echter welligt het regt den leerstoel te
beklimmen, — iets dat wij zouden afleiden uit de grondigheid,
waarmede alle onderwerpen over het hooger onderwijs door haar
worden behandeld, en dat aanleiding heeft gegeven tot de vrij
algemeene opmerking, dat het oude spreekwoord ook hier gel-
dig was: « een ieder preekt ten voordeele zyner gemeente.»
Wij voor ons, gevoelen echter zeer goed de moeilijkheid, om
den toon en de vormen van den dagelijkschen werkkring, aan
de schrijftafel telkens te veranderen, als er snipperuren besteed
worden aan andere bezigheden. En aangezien de deftigheid,
het Hollandsche karakter eigen, nimmer misstaat, en vooral
niet als het de leiding of het onderwijs der publieke opinie
geldt, zoo hebben wij gemakkelijk dien kleinen tegenzin over-
wonnen.

Doelende op hetgeen wij zooveen gezegd hebben, en op dat-
geen, waarover wij nog eenige woorden wenschten te wisselen,
willen wij op den voorgrond stellen een beginsel, dat door *de*
Tydgenoot, in zijn n°. 5 van den loopenden jaargang is voor-
gedragen in een artikel, dat tot opschrift voerde: *Staatkun-
dige waarborgen*. Over de lands ambtenaren sprekende, wordt
dàár ter plaatse, door de redactie gezegd.

« Boven alles is hij (de ambtenaar) verplicht, de staatsbe-
« langen voor te spreken, met welke zijne betrekking hem
« bekend maakt.».....

En een weinig verder :

« Het beginsel, dat de ambtenaar niet alleen verplichtingen
« te vervullen heeft jegens de regering, welke zaakgela-
« tigde hij is, maar ook jegens het volk, welks belangen
« hem toevertrouwd zijn, is een hoofdbeginsel van eenen
« regeringsvorm op regt en billijkheid gegrond.»

Op grond van de waarheid dezer aanmerking, en op dien
onzer overtuiging, pakken wij al onzen moed bijeen, om eenige
denkbeelden te stellen, tegenover die eener partij, die getoond
heeft, en nog bijna wekelijks toont, dat zij de pen meesterlijk
hanteert; eene partij die, volgens hare eigene verklaring, gron-
dige staatswetenschap en vaderlandsche historie in en achter
het schild voert. Doch een ieder, hij mag dan arm in studie
en wetenschap zijn, voelt zich echter gesterkt door het be-
wustzijn, dat gezond oordeel en praktische ervaring ook iets
afdoen, indien men ambtshalve, of uit eigene ingeving voor

zijne gemeente preekt. Anders toch had de geestelijke, die
openbaar den hemel afsmeekte, dat het strand zijner gemeente,
bij scheepsongelukken, met wrakken mogt gezegend worden,
het hard te verantwoorden gehad. Wij willen zelfs, ten einde
deze aanhaling dienstbaar te maken, eens aannemen, dat *de*
Tydgenoot en de *Militaire Spectator* in het geval verkeerden,
waarin zich de zooveen bedoelde geestelijke bevond, al ware
het dan ook slechts om met eene gemoedelijke bekentenis te
beginnen, dat wij ons onderling niet vrij achten van de meest
algemeene menschenkwaal. Dat zij bij *den Tydgenoot* zich grond
op innige overtuiging, daaraan twifelen wij geen oogenblik;
doch ook wij zullen trachten te bewijzen, dat de onze niet
geheel onedel is; overigens vermeenende eenigzins door de
geeerde redactie aangemoedigd te zijn — hoewel er in het
aangehaalde artikel alleen van burger-ambtenaren gesproken
wordt — door de opvoeding: dat elk ambtenaar verplicht is
de staatsbelangen voor te spreken, met welke zijne betrekking
hem bekend maakt. Wij achten ons ambtenaren van den Staat,
en gelooven, dat alles wat met de defensie van den vaderland-
schen grond in betrekking staat, behoort tot de allergewigtigste
staatsbelangen. Alzoo « *commencons par le commencement.*»

De strekking van de meeste vertoogen, die in de veertien
nommers des nieuwen jaargangs van *den Tydgenoot*, tot nu
toe zijn opgenomen, zoude als volgt kunnen uitgedrukt wor-
den: meer nationaliteit op te wekken, waartoe een ruim-
bedeeld hooger onderwijs, en eene goed begrepene en vrijzin-
nige aanmoediging van kunsten en wetenschappen, het voor-
naamste voedsel zouden moeten uitmaken. Zoowel voor het
eene als voor het andere, zouden aanzienlijke bezuinigingen
in enkele takken der staatshuishouding moeten gemaakt worden.
De redactie bekent met den Graaf VAN RECHTEREN, dat er in
die geheele huishouding geen noemenswaardige bezuinigingen
te maken zijn — niet noemenswaardig namelijk, wordt een à
twee millioen genoemd — en dat het gewenschte doel alleen en
uitsluitend kan bereikt worden, door millioenen op de uitgaven
voor oorlog af te zonderen. Een langs den aangewezen weg ver-
kregen verhoogd gevoel van nationaliteit en zedelijke waarde,
zou Nederlands onafhankelijkheid genoegzaam waarborgen.

Dit hoofd-idee, dat men in alle artikelen welke door R. zijn
geteekend, zelfs in de *korte aanmerkingen*, meestal terug-
vindt, bevalt, door de even deftige als smaakvolle inkleeding,
waarin het telkens wordt ten toon gesteld. Ook tusschen
het idee en de beoogde zaak, bestaat een naauw verband,
dit is niet te miskennen; want waar zou het heen moeten met
de drie instellingen voor het hooger onderwijs in ons vader-
land, indien men, bij eene ernstige vereenvoudiging in de huis-
houding van den Staat, begon met het ambtenstelsel tot op 3
te reduceren?

Immers (men veroorloove ons deze vergelijking, omdat wij bij onze armoede van denkbeelden, er op dezen oogenblik geen andere konden vinden), wanneer een uitgebreide fabriekstaat, noodwendig debouchés behoeft om te kunnen blijven werken, dan hebben de drie vaderlandsche hoogeschoolen, om welig te kunnen bloeijen, en hare zaden mild te strooijen in ons, door het onderwijs, reeds vruchtbaar gemaakt maatschappelijk leven, behoefte aan eene sterk met ambtenaren bezette vaderlandsche huishouding.

Het moge dan ook theoretisch onjuist zijn, doch praktisch is het waarheid, dat hij die pleiten wil in het voordeel der uitbreiding van den invloed van het onderwijs in het algemeen, maar van het hooger onderwijs in het bijzonder, en die daarbij het behoud onzer drie hoogeschoolen wenschelijk acht, niet ernstig pluizen kan aan, of beknibbelen kan op den burgerlijken (mogen wij dat zoo eens noemen?) omvang der staats-huishouding.

Wij hebben alzoo met de deur in het huis vallende, willen aantonen, dat *de Tydgenoot*, naar onze wijze van zien, in dit idee consequent, doch ook dat het moeilijk is, om bij de behandeling van vaderlandsche onderwerpen, stereotyp-aardige begrippen, die ons aan bijzondere belangen binden, geheel af te zonderen van de bespiegelingen, die er eigenlijk niets mede gemeens moesten hebben. Wij voor 't minst bekennen gaarne, dat wij — misschien wel wat te veel — aan dat euvel mank gaan in onze zooveel minder gedegene vertoogen. Doch, hoe kan dit anders, wanneer men over staatsbelangen spreekt, met welke men in zijne betrekking meer bijzonder bekend is! Het is echter goed, dat het publiek indachtig blijve, of dat deszelfs aandacht er op gevestigd worde, dat de meeste timmerlieden aan den grooten weg der publiciteit, een eigen maatstok bezigen, opdat het oordeel van datzelfde publiek vrij van eenzijdigheid blijve, en zich niet late wegslepen door blinkende theoriën, waarbij men zich meestal bedrogen vindt, wanneer men ze van nabij beziet. Het is niet kwaad, dat men bij het lezen van al de theoriën die thans voorgedragen worden, den geestelijken herdenkt, die om den zonderlingen zegen van het strand zijner gemeente bad.

Het voorstel, om de nationaliteit te bevorderen, en het gevoel daarvoor op te wekken, vinden wij juist gedacht; want hoe meer nationaliteit, hoe meer eenstemmigheid, en hoe meer eenstemmigheid, hoe krachtiger het zedelijk vermogen van het Nederlandsche volk naar buiten zal werken. Dat het onderwijs daartoe veel — ja, in den uitgebreidsten zin — alles kan bijdragen, willen wij volgaarne bekennen. Welke tak van onderwijs echter hierbij de voornaamste taak te vervullen heeft, het lager, of volks- en middelbaar-, of wel het hooger onderwijs, daarover zullen wij liefst ons gevoelen in het midden

laten, dewijl wij in de te sterk gebroecide vruchten van het laatste, een steeds toenemend getal gegraduateerde, en teleurgestelde personen, en juist geen toenemende hoop op meer eenstemmigheid zien. Wij zouden derhalve vreezen van den weg te dwalen, indien wij dat idee zouden vervolgen, dewijl *de Tydgenoot* toch met het grond-idee dat hij voorstaat, meer ontwikkeling van het oorspronkelijke volkskarakter, door hoogere beschaving zal bedoelen.

Wij zouden ons welligt geheel met de gevoelens van *den Tydgenoot* hebben kunnen vereenigen, indien hij ondernomen had, om minder theoretisch, maar meer praktisch, de middelen en wegen aan te wijzen, waardoor het Nederlandsche volk tot een inniger besef van eene passende nationaliteit zou kunnen geraken. Geen blad toch zou zoo geschikt zijn tot opsporing en ontwikkeling der gegevens van dit even moeilijke, als gewigtige vraagstuk, dan *de Tydgenoot*, indien hij eenige zijner oud-Hollandsche vooroordeelen, en iets van dien castengeest wilde ter zijde stellen, die toch niet passen bij zijne wijsgeerige vertoogen en studien, over staatswetenschap en vaderlandsche geschiedenis.

Gebrek aan dat innig en algemeen gedeelde gevoel voor nationaliteit, waardoor al de bijzondere belangen aan de zedelijke en stoffelijke grootheid van den geheelen geboortegrond ondergeschikt gemaakt worden, is de kwaal, die wij op vele bladzijden onzer vaderlandsche historie, treffend geschetst vinden. Vaderlandsliefde, nationaliteit, eensgezindheid, in- en uitwendig te gevoelen en te vertoonen, dat is 't wat ons sterk kan maken, wat den ingesluimerden ondernemingsgeest der Hollandsche natie kan opwekken, wat de handen krachtig aan het werk kan doen slaan, tot opsporing en ontginning van nieuwe bronnen van bestaan en welvaart, wat de Amsterdamer beurs weder tot eene verkoopplaats voor den wereldhandel kan maken, en het alle nationaliteit verlamdend effecten-spel van daár kan verdrijven; dat, wat tijdelijke opofferingen, tot herstel van het deerlijk gehavend finantie-wezen van den Staat, dragelijk kan doen voorkomen, en eindelijk dat, wat in levendige werkdadigheid kan doen veranderen de apathie welke algemeen op de natie drukt, en die door de onheilspellende, vreesinboezemende vertoogen der periodieke pers onderhouden en vermeerderd wordt.

Om dat alles te willen bereiken door eene theorie, zooals die welke *de Tydgenoot* schijnt voor te staan, daarmede kunnen wij ons niet vereenigen. Wat de soort van nationaliteit zou zijn, die geboren zou worden uit het idee, dat, aangezien de Hollandsche natie zich niet meer kan verplaatsen in de roemrijke, maar voor den omvang van ons land te overspannen tijdvakken van een DE RUITER en een WILLEM III, in de genade van andere mogendheden hare vrijheid en zelfstandig-

heid zou moeten zoeken: eene dusdanige nationaliteit moge voor eene vrije stad passen, maar is het Nederland van onze dagen onwaardig. En hiermede zijn wij nu de voorname oorzaak van het verschil van gevoelen genaderd, waarbij wij vooreerst wilden blijven stilstaan.

De Tydgenoot herhaalt in zijn n°. 12, wat hij in zijn n°. 2 en in bijna al de tusschennummers gezegd heeft, bij gelegenheid eener beoordeeling van het vlugschrift des heeren VAN RECHTEREN: « Wat men zoekt, slechts bij oorlog kunnen milioenen bezuinigd worden; de overige departementen leveren te zamen nauwelijks een of twee millioenen op.»

Hoezeer wij nu in datzelfde vertoog het volgende verwijt zien doen: « De graaf heeft, naar onze gedachten, meer wenschen geuit, dan denkbeelden ontwikkeld; onder sommige belangrijke opmerkingen, vele algemeene waarheden verkondigd, meer mogelijke verbeteringen opgenoemd, dan de mogelijkheid daarvan bewezen; » hebben wij in geen der tot nu toe verschenen nummers, de theorie van *den Tydgenoot* duidelijker ontwikkeld gezien. Bepaald waar is het, dat dat blad, door millioenen — alzooveel meer dan twee, in tegenstelling van het geringe dat op de andere hoofdstukken te bezuinigen viel — op de uitgaven voor oorlog af te zonderen, met de kleinste, of dat daarmede gelijk staat, met geen krijgsmagt hoegenaamd, de rust inwendig, en de achtbaarheid naar buiten wil onderhouden.

Volgens de vlag die *de Tydgenoot* bij zijne verschijning toonde, en die hij met zijn n°. 1 van dit jaar, nogmaals en toen meer zichtbaar, heeft uitgestoken, zou hij tot de zoogenaamde historische partij moeten behooren. Wanneer wij echter zijne uiting, in een artikel over *de begroting voor oorlog* (in n°. 2), als een zijner geloofsbeginselen moeten aannemen, dan zou de geschiedenis voor *den Tydgenoot* niet anders zijn dan eene *kronyk*. Immers, daar zegt hij: « De voorbeelden uit de vroegere geschiedenis des vaderlands, zijn niet toepasselijk op den tegenwoordigen tijd; omdat onze tijd geheel anders is dan de vroegere.» Groote gebeurtenissen, ontzagelijke omwentelingen hebben, het is waar, een groote, onoverkomelijke kloof gemaakt tusschen onzen tijd en dien van onzen vroegeren tachtigjarigen strijd; een ander volk, met nieuwe zeden en denkwijze, met andere behoeften, heeft zich sedert dien tijd op den ouden vaderlandschen bodem ontwikkeld, dit is niet te ontkennen; het zou ook niet veel wijsgeerige historiekennis verraden, wanneer men heden ten dage zoude willen toepassen, wat men in die tijdvakken noodzakelijk achtte; maar tusschen die groote kloof en onze dagen, liggen tijdperken onzer geschiedenis, die minder vreemd aan onze omstandigheden zijn; tijdperken, die wel degelijk aan *den Tydgenoot* eenig bekend voetspoor hebben aangewezen voor de theorie, die hij zoo krachtig voorstaat.

Het zal *den Tydgenoot* voorzeker niet beledigen, wanneer wij in hem de herleving zien van onzen hooggeschatten SIMON STIJL; wanneer wij in de reeks zijner nummers, die elkander dit jaar hebben opgevolgd, hebben vermeenen te bespeuren, de opwarming der denkbeelden van den begaafden historie-schrijver, den grooten Nederlandschen proza-dichter..... evenwel met afwijkingen in bedoelingen, die ons zeer onwijsgeerig voorkwamen.

Het voetspoor waarvan wij zoo even gewaagden, en dat werkelijk den geheelen omvang der denkbeelden van het genoemde blad, tegen ons defensie-wezen, in een kort bestek bevat, vindt men bij SIMON STIJL, als hij zegt:

« Onze grootste zwaarigheid schijnt hierin te bestaan, dat wij ons hoogste belang in eenen bestendigen vrede moeten zoeken, en echter de achtung van onzen Staat, door eene gedurige vertooning van strijdbaarheid moeten staande houden; « Te water is die zwaarigheid nog zoo groot niet, dewijl de zeevaart, gelijk ik getoond heb, onzen landaard onophoudelijk doet gewinnen aan die verrigtingen, waaraan men moet gewend zijn, om eenen oorlog ter zee te voeren. Maar « te lande heeft het tegendeel plaats. Het onderhouden van eene aanzienlijke krijgsmagt, in eenen tijd van vrede, is door de kundigste lieden veelal nadeelig geoordeeld, om verscheidene redenen, die het staatsbestuur betreffen (!). Onder anderen is men gewoon te zeggen, dat de Staat hierdoor, ten laste der ingezetenen op zware kosten gedreven wordt, hetwelk geenszins behoort te geschieden in een land, dat door zijne bijzondere gesteltenis, aan zware belastingen en duurte van levensmiddelen onderhevig is. Aan den anderen kant wordt gevraagd, hoe men dan, in gevalle van eenen onverwachten inval, het vaderland beschermen zal, en of men, door een al te zichtbare weerloosheid, den vijand niet aantlokken zal tot zoodanige ondernemingen? Dit gevaar kan niet geheel ontkend worden; maar het is wel eens met al te sterke kleuren geschilderd. Want het voorgaande heeft ons genoegzaam onderrigt, dat de voornaamste lotgevallen van oorlog en vrede voor onze republiek, niet van zulke, maar van veel uitgestrektere oorzaken afhangen. *Hoe het zij, wy kunnen aan onze overheden den roem geven, dat zij doorgaans ten aanzien van dit stuk, eenen gelukkigen middelweg hebben gekozen.* Het zou geene geringe vermetelheid zijn, dat men zich onderwond, op dit stuk nadere bepalingen aan de hand te geven. Alleenlijk zouden wij mogen vaststellen, tot een besluit op de bovenstaande bedenkingen: dat onze republiek met de grootste krijgsmagt, welke zij kan op de been houden, nimmer tegen de volstreckte overmagt van hare naburen kan beveiligd zijn; en dat zij, integendeel, met de kleinste krijgsmagt, die zij immer gehad heeft, veilig genoe-

«moet geacht worden, zoolang haar staatsbestuur, eenstemmig «blijvende met de beginselen van haar bestaan, gelukkig is «in de keuze van hare betrekkingen en verbindtenissen buiten «'s lands.»

Wanneer nu de geachte *Tydenoot* de hand op het hart wil leggen, en de aandachtige, maar onpartijdige lezers van dit zoo goed geschreven blad, zijne nummers 2, 11, 12 en 13 eens willen herlezen, dan zullen allen gezamenlijk wel de analogie erkennen tusschen hetgeen hier in het breede ontwikkeld is, en dat wat SIMON STIJL, beknopt in 1775 dacht en schreef.

Welligt wikkelen wij ons hier wél wat te veel in den wijden mantel der menschelijke ijdelheid, wanneer wij de redactie van *den Tydenoot* opmerkzaam maken, dat bij zoo veel analogie van gedachten, volgens hare denkwijze, ook eenige analogie van omstandigheden, met den tijd waarin SIMON STIJL sprak, en met dien waarin de redactie schrijft, moet bestaan. Men had zich alzoo moeten verplaatsen in het tijdvak waarin SIMON STIJL de vaderlandsche geschiedenis beoefende, en hij vermoedelijk zijn opstel: *Opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden* neerschreef. Wil men lessen uit zijne school trekken, dan dient men toch de omstandigheden waarin het vaderland verkeerde, op den oogenblik dat hij zijne historische schetsen wijsgeerig resumeerde, van nabij te bezien, ten einde den indruk te begrooten, dien zij op zijnen geest en op zijne pen kunnen gehad hebben. Bij de onderhaalde zinsnede, hebben wij vooral stilgestaan, namelijk bij den lof welken STIJL aan de overheden toezwaait, dat zij op het stuk der landsdefensie eenen gelukkigen middenweg hebben gekozen, terwijl hij, verder gewagende van de «kleinste krijgsmagt die de republiek immer gehad heeft,» juist die bedoelt, welke aanwezig was, toen hij zijne gedachten daarover te boek stelde. Wij hebben alzoo in onze eenvoudigheid, den wijsgeerigen weg willen opwandelen, en aldus gedacht: STIJL liet zijne *Opkomst enz.*, in 1774 voor het eerst drukken. Zijn vertoog was de vrucht eener aanhoudende beoefening der vaderlandsche geschiedenis. De laatstvoorgaande indrukken moeten derhalve in het tijdvak van 1770—1775 zijn opgedaan. Hoe was het toen gesteld met onzen staat van defensie? Ziedaar de vraag welke wij ons nu moeten voorstellen, om ons nader met de gedachten van den begaafden man te identificeren. En wat vinden wij: Volgens de gevoelens van alle krijgskundigen, was onze krijgsmagt van dien tijd in eenen ellendigen toestand. De stadhouderlijke partij dacht er niet beter over, en groote historie-schrijvers van lateren tijd hebben dat oordeel bevestigd. SIMON STIJL, een warm gemeenebestgezind man, een vaderlander van den goeden stempel, vond die krijgsmagt echter voldoende, als waarborg, en als vertoon eeniger strijdbaarheid; hij zwaait er zelfs de overheden lof over toe; ergo kan

hij niet beschouwd worden de soldaten-partij (zooals men haar noemde) bijzonder aan te kleven. Wij moeten nu derhalve zoeken naar de zamenstelling van de krijgsmagt, die zoo geheel paste in de kraam van den braven kundigen Hollander, en daaromtrent vonden wij, bij het napluizen van eenige ordinaris-staten van oorlog, dat de toestand en zamenstelling van onze krijgsmagt, sedert het jaar 1755 tot 1774, weinig of geen verandering had ondergaan.

De infanterie-regimenten, welke wij daar vinden aangeteekend, bedroegen 27 gewone, 5 Schotsche en 6 Zwitsersche regimenten, alzoo te zamen 36 regimenten, ter gezamenlijke sterkte van 50,143 man.

St. Pa.

Deze kosteden aan *soldij* alleen, aan den Staat f 5,412,545—5—13. Aan kavallerie hadden wij destijds 10 regimenten in dienst, die ongeveer 5282 paarden telden, en die den Staat aan *soldij* kosteden f 1,186,248 en 16 stuivers.

De artillerie was schraal bedeed, daar zij slechts uit 2 bataillons, 1800 hoofden sterk, bestond, die aan *soldij* vorderden f 552,380—0—0.

De mijnwerkers, slechts 192 in getal, kosteden f 408³/₈—16— Zoodat de uitgaven alleen aan de *soldij* der troepen, de sterke generaals-staf (in 1755—1765 waren er door elkander 112 generaals in dienst) en de tractementen der ingenieurs niet medegerekend, jaarlijks bedroeg f 6,968,227—17—15. Zoodat de algemeene uitgaven voor oorlog, om niet eens van de waarde welke het geld destijds had, te gewagen, verre moeten hebben overtroffen de begrooting die wij in onze dagen hebben zien overleggen. STIJL echter juichte de overheden toe, omdat zij hierin den juisten middenweg gehouden hebben, terwijl hij het vermetel achtte, wanneer men zich onderwinden wilde, op dit stuk veranderingen te maken.

Wanneer nu de warme vaderlandsche schrijver weder opstond, en het hem vergund ware om zich heen te zien, en met zijn geoefend geschiedkundig oordeel, een diepen blik te slaan in gebeurtenissen, die na zijnen dood (1804) zijn voorgevallen; — als hij de geschiedenis der wording van een nieuw koninkrijk aan onze grenzen ontwaar wierd, als hij dat rijk en al de ons omringende naburen hunne staande krijgsmagt zag behouden, oefenen en versterken, ten oorlog gereed houden, — zou hij dan niet verwonderd wezen, dat men in onze dagen, met onze staatkundige betrekkingen, met de duurgekochte lessen onzer ervaring, nog zoo spreekt als hij sprak; en zelfs met oneindig geringer weermiddelen dan in zijnen tijd, de onafhankelijkheid des lands genoegzaam gewaarborgd acht.

SIMON STIJL heeft ook, even als alle denkers van zijnen en lateren tijd, zeer goed ingezien, dat het gemis van nationaliteit het volk meer en meer verzwakt, ja allengskens zou doen ontfaarden van deszelfs oorspronkelijk karakter. Zijn werk

schijnt zelfs met het doel geschreven en uitgegeven te zijn, om zijne landgenooten daarvoor te waarschuwen en ze tot meer werkdadigheid naar ziel en ligchaam, aan te sporen. Hij begreep de nationaliteit die ons noodig is, die ons passen zou, als hij in het slot van zijn gedenkboek onzer voormalige grootheid en van onze zwakheden zegt:

« De republiek, dus van alle hare naburen geeërbiedigd, « en van hare inwoners vurig bemind, zou nimmer op « houden gelukkig voor zich-zelve, en geducht voor hare « vijanden te zijn. Want eindelijk, in een land waar een « iëgelijk zich dag op dag oefende, om den waren roem « naar deszelfs prijs te waarderen, zou men ook niet ver- « legen zijn om helden, dien het lustte, de vrijheid, de « blijde moeder van zoovele zegeningen, met den degen « in de vuist, tot hunnen laatsten adem te verdedigen.»

Wanneer nu de voorbeelden uit de vroegere geschiedenis (zeker voor 1713?), volgens het geschiedkundig oordeel van *den Tydgenoot*, niet toepasselijk zijn op onzen tegenwoordigen tijd; dan zal hij toch wel willen toestemmen, dat de door ons aangewezen geschiedkundige klove niet zoo wijde gaapt van de omstandigheden waarin wij thans verkeerden, en dat wij uit de geschiedenis en van de schrijvers van dien tijd, nog wel eenige lessen kunnen opzamelen, indien wij niet bij de ideeën alleen, maar ook bij de zaken blijven stilstaan.

Met deze vlugtige opmerkingen, hebben wij ons vooreerst willen bepalen met te doen gevoelen, dat *de Tydgenoot*, hoe goedgezind, hoe kernachtig en bezadigd geschreven, hoe deftig hij ook wezen moge, evenmin als alle andere dag-, week- of maandschriften (en waaronder wij ons ook rangschikken) vrij te pleiten is van zwakheden; ten tweede, om in het voorbijgaan aan te toonen, dat zijne theorie over de landsdefensie, vele vrome wenschen bevat, die wat al te veel in de lucht staan, en dat de nationaliteit, die hij wil aankweeken, misschien eenige zedelijke en intellectuele waarde zou kunnen bezitten, doch volstrekt geen stoffelijke veerkracht zou voortbrengen. Wij zullen echter, op de aangehaalde artikelen terug komen, om ze nog eens nader te toetsen.

Hier afbrekende, zij het ons vergund, onze vrijpostigheid te verontschuldigen, met dezelfde bewoordingen waarmede de *gachte Tydgenoot* afscheid neemt van de brochure des Graven VAN RECHTEREN (zie zijn n°. 12).

Wij meenen dat de openhartigheid, die de behandeling van publieke aangelegenheden vordert, vereischt dit oordeel te moeten uitspreken, al brengen wij hulde aan de belangstelling die *de Tydgenoot* getoond heeft in de belangen des vaderlands te stellen.

Den 18^{den} April 1843.

BOEK-BESCHOUWING.

HANDLEIDINGEN tot de MINEUR- en SAPPEUR-KUNST, ten gebruike van de Onder-Officieren der Mineurs en Sappeurs by het Nederlandsche leger vervaardigd door S. F. KLIJNSMA, Majoor-Ingénieur, met medewerking van den Kapitein-Ingénieur F. P. MASCHECK, en uitgegeven op last van het Departement van Oorlog. — 's Gravenhage, ter boekdrukkery van A. D. SCHINKEL, 1842—1843.

Het is ons aangenaam wederom een hoogstnuttig werk over een belangrijk praktisch gedeelte der krijgskunst, door twee verdienstelijke officieren bearbeid, te kunnen aankondigen.

Met deze beide werkjes behoeven wij nu niet meer in die stoffen, aan den leiband van vreemden te loopen, en hoezeer daarin ook te regt uitmuntende buitenlandsche geschriften zijn geraadpleegd en gebruikt, is er bij die bouwstoffen zooveel van eigene ervaring, en zoo menige verbeterde of vereenvoudigde inlandsche praktijk gevoegd, dat het, zoowel uit dit oogpunt, als uit de schikking der onderdeelen, een eigen of nationaal product mag genoemd worden, hetwelk dan ook ongetwijfeld met veel vrucht zal gebruikt worden, daar het op eene beknopte wijze de voornaamste praktijken en gedragsregelen voor den gewonen Mineur- en Sappeurdienst in en voor vestingen duidelijk beschreven, bevat.

Reeds hadden wij in Februarij 1833, (zie *Milit. Spect.*, 3° D, n°. 8, bladz. 183) ons gevoelen over het belang, wegens het bij ons invoeren van een eigen of oorspronkelijk praktisch handboek, voor deze beide takken der ingenieur-wetenschap, aangestipt, terwijl wij toen almede aanmerkten, dat vele Nederlandsche officieren, door hunne kunde en ijver genoegzaam bekend, zich wel zouden willen belasten met een opstel van voorschriften en praktijken voor onze eigene troepen, en dat zoodanige arbeid alsdan, na behoorlijk onderzoek, door oorlog zoude kunnen worden goedgekeurd.

Wij dachten toen echter niet, dat het nog spoedig op de hoogte zoude komen, waar het nu, na vele doorgestane worstelingen, gekomen is; want, inderdaad, te oordeelen naar het gebruik dat men laatstelijk van vele kunstmatige verdedigingsmiddelen, in deze werkjes beschreven, gemaakt heeft — zooals, onder anderen van de mijnen, de gewone-, bom- en steenfougassen, enz., en wel in de eenige Nederlandsche sterkte, welke gedurende de laatste 25 jaren aangevallen is — meenden wij niet, dat het gebruik van deze en veel andere soortgelijke verdedigingsmiddelen, voortaan hooge waardering zoude vinden (1) — Nu, evenwel, na 8 jaren wachters, en wel door het verschijnen dezer verhandeling, wederom eenige belangstelling in kunstmatige en bevoeren aangeleerde praktijken in het gebied van aanval en verdediging wordt ingezien, meenen wij ook nogmaals de lezing van datzelfde reeds aangehaalde artikel in den *Milit. Spect.*, door dezelfde hand dezer regelen geschreven, ter lezing te mogen aanbevelen.

Het heeft bij ons geenszins gemangeld aan den goeden wil van ervaren krachtvolle officieren, welke zich aan die taak met ijver wilden wijden, namelijk, om een zoodanig eigen leerboek te bezitten; maar hun arbeid en hunne beste pogingen waren te vergeefs, en het is zelfs een

(1) Nog kort voor de belegering der *Cit. v. A.* en wel in October 1832, werden dergelijke krachtige, en vaak tot diversie leidende, verdedigingsmiddelen aan het Departement van Oorlog ter herinnering in overweging gegeven (toen door wijlen de Alg. Dir. der Genie beoordeeld en in de archieven van het-Dep. van Oorlog bewaard, zooals men zeide, als eene proeve van belangstelling des aanbieders in de verdediging dezer sterkte), en nogtans is, zonder van andere zaken te spreken, de *lunet St. Laurent* door de mijnen aangevallen en bezwaken, zonder door soortgelijke vernielingsmiddelen te hebben gerposteerd.

niet onbelangrijk retrospectief, om den loop dezer zaak met een paar woorden aan te roeren, alvorens wij tot de analyse van het voor ons liggende werk zelve overgaan.

Bij een koninklijk besluit van den 7^{den} Julij 1822, n°. 77, werd, onder anderen, aan de officieren in werkelijke dienst bij het korps genie, ter beantwoording uitgeschreven de navolgende prijsvraag:

« Men verlangt een' kort leerboek voor de onder-officieren en manschappen van de Mineurs en Sappeurs, hun metier (?) betreffende, geheel praktisch; zeer duidelijk en bevattelijk voorgesteld, in vragen en antwoorden, bij lessen afgedaald, en van de noodige figuren voorzien.»

Ten gevolge hiervan zijn er destijds drie antwoorden ingekomen, waarvan er twee, blijkens eene resolutie van den toenmaligen Commissaris-Generaal van Oorlog van den 9^{den} Maart 1824, onvoldoende werden bevonden, en ten aanzien van de derde, hoezeer verscheidene stemmen der beoordeelaars verwervende, werd echter den schrijver daarvan tot eene herarbeiding van zijne eerste poging uitgenoodigd, waaraan die schrijver, evenwel, nimmer voldaan heeft, omdat men weigerde bepaaldelijk den verlangden inhoud en juistere grenzen tusschen het praktische en theoretische gedeelte op te geven, en, wat te meer den schrijver aanzette om geen verderen arbeid te beproeven, was de zichtbare ter zijde stelling van alle, soortgelijke ondernemingen: zoodat dit stuk is blijven liggen, en ook weldra bleek het, dat andere, naderhand, geschrevene verhandelingen op nieuwe prijsvragen, van groot gewigt, onbeoordeeld, en zonder de minste erkentelijkheid voor den daaraan besteedden arbeid zijn ter zijde gelegd en waarschijnlijk nog sluimeren.

Er werd alzoo geadviseerd, ter zake eener zoo nuttige vraag, andermaal de bovenbedoelde prijsvraag uit te schrijven, geschiedende dit bij een koninklijk besluit van den 17^{den} Julij 1824, n°. 75, en werd daarbij bepaald, dat de antwoorden tegen den laatsten Junij moesten zijn ingekomen.

Alhoewel de eerste der bovengenoemde schrijvers van de beide voor ons liggende handleidingen, te dien tijde het kommando voerende over een der kompagnien van het bataillon mineurs en sappeurs, veel opgewektheid gevoelde om zijne krachten te beproeven aan het vervaardigen van een doeltreffend antwoord op de voorgestelde vraag, waartoe hij, reeds sedert een' geruimen tijd, een aantal bouwstoffen verzameld had, werd hij echter van dit voornemen teruggehouden, dewijl het hem ook voorkwam, dat de vraag te onbepaald was gesteld; dan, meer en meer overtuigd van het belang dat er, te eeniger tijd, in de behoefte van zoodanig leerboek mogt voorzien worden, besloot hij tot den waarlijk ontzettenden arbeid, om de vraag op drie verschillende wijzen te beantwoorden, en verzond dezen zijnen arbeid op den bepaalden tijd, dat is vóór den laatsten Junij 1825; maar niets meer, op eenige officiële wijze, van zijnen moeilijken arbeid vernemende, en in 1827 bij het Departement van Oorlog geplaatst, werd hem dezelve onbeoordeeld teruggeven, en daar er nu sedert de inzending dier stukken tot op dien tijd belangrijke bijdragen voor de kennis der mineur- en sappeurwetenschap waren verschenen, trachtte hij daarvan partij te trekken, zijn werk te beschaven, en bood hetzelfde in het begin van 1832 op nieuw den toenmaligen chef van de Alg. Dir. der Genie aan, met het voorstel om dit aldus geheel afgemaakt manuscript, door den chef van het korps mineurs en sappeurs te doen beoordeelen, aan welk verzoek echter evenmin eenig gevolg is gegeven.

De meergenoemde ontwerpen zijn alzoo, ten gevolge van de weinige, of liever quasi-belangstelling, welke men in dezelve scheen te stellen, ja, zeggen wij liever, ten gevolge van het welbekende karakter eens mans, wiens doel het steeds was, om alles wat goed en nuttig geoordeeld werd, doch waarvan de wording niet aan zijn eigen vernuft kon worden toegeschreven, af te weren, onaangeroerd blijven liggen, en wel tot dat dezelve eindelijk, in 1844, door eene toevallige omstandigheid, onder de oogen zijn gekomen van Z. E. den heer Directeur-

Generaal van Oorlog, die na inzage der stukken, heeft gelieven te bepalen, dat dezelve, overeenkomstig zijne bedoelingen, met eenige wijzigingen en verrijking van inhoud, zóó en in dier voege als dezelve thans zijn, in druk zouden worden gegeven.

Na deze toelichtingen aangaande de lotgevallen van die beide Handleidingen, zullen wij den leerzamen, nuttigen inhoud van den arbeid kortelijk aantoonen.

Bij een slechts oppervlakkig inzien en doorbladeren ontwaart men, dat bij derzelve bearbeiding, de algemeen gezochte leerboeken van den Franschen kapitein der genie de Villeneuve (1) tot grondslag zijn gelegd.

In de onderhavige Handleidingen toch treft men niet alleen al het wetenswaardige aan wat door den zoo even genoemden schrijver over de praktische Mineur- en Sappeurdienst, is bekend gemaakt, maar in dezelve worden tevens een groot aantal vermeerderingen en verbeteringen aangetroffen, die ontleend zijn zoowel uit de voornaamste Franche en Deutsche werken (2) die over deze wetenschap geschreven zijn, als uit de ondervinding, welke de praktische oefeningen der Nederlandsche Mineurs en Sappeurs, sedert jaren te Maastricht, Nijmegen, Bergen-op-Zoom en Arnhem, verrigt, hebben opgeleverd.

Daar het ons te lang zoude ophouden, om geheel het verschil aan te wijzen, dat er bestaat tusschen de reeds genoemde leerboeken van den heer de Villeneuve en de thans, op last van het Nederlandsche Departement van Oorlog, uitgegeven Handleidingen voor de Mineur- en Sappeurkunst, willen wij slechts, ten gevolge eener vlugtige inzage van deze laatstgemelde werkjes, het een of ander aanstippen, om daardoor te doen zien, welke vorderingen men te dien opzichte gemaakt heeft.

Zoo vindt men onder anderen, in het eerste stukje van bladzijde 3—14, eene volledige beschrijving der mineurs-gereedschappen, waaronder eene zeer doelmatig ingerigte aardboor, met welke men in weinig tijds uit eene mijn-galerij of eenen gang, mijnkamers van eene belangrijke grootte in onderscheidene rigtingen kan daarstellen; — op bladz. 35, eene doelmatige bekleding van het eerste vak eens mijnputs; — op bladz. 37, eenige hulpmiddelen, welke bij het gebruik maken van het loosraam, tijdens het vervaardigen eens puts, moeten worden in acht genomen; — op bladz. 46, eene bepaling hoe de zweeplaten, ter verbinding van de kozijnen eener galerij of van eenen gang, moeten worden aangebragt, naar gelang der helling, volgens welke zoodanige galerij wordt aangelegd; — op bladz. 58—62 en bladz. 64, eene geheel nieuwe handelwijze bij het maken van schuinsche wendingen in weinig zamenhangenden grond (als daarbij van het scherm moet worden gebruik gemaakt), door het bezigen van een middelkozijn, waardoor de portalen over hunne lengte in twee vakken verdeeld worden; — op bladz. 65, eene eenvoudige wijze om, bij het maken eener schuinsche wending, uit eene galerij die niet behoeft verlengd te worden, den stand van het looskozijn, tijdens het uitgraven van het portaal, voor eens te bepalen, zonder telkens verplicht te zijn dit kozijn te verplaatsen; — bladz. 69—71 de wijze op welke eene wending uit eene reeds bestaande galerij wordt aangevangen; — op bladz. 72, eene eigenaardige wijze hoe dat men in grond van geringen zamenhang, in het verlengde van eene galerij, eene kleinere galerij maken kan; — op bladz. 99, de voorzorgen die bij buskruidkisten, welke in vochtige bodems komen te liggen, moeten worden in het oog gehouden; — op bladz. 100, eene eenvoudige formule in functie van de kortste wederstandslijn, tot het berekenen der zijde

(1) *Manuel pratique du Mineur et Sapeur à l'usage des troupes du Génie*, Paris 1826—1828, van welke werkjes een gecorrigeerde nadruk met verduidelijkte grootere figuren, in 1839 te 's Hage is in het licht verschenen.

(2) Zie onder anderen: *Ecole de Mines et de Sapes*, Metz 1836 et 1838. — *Handbueh des Pionierdienstes*, Glogau 1837. — *Astruc, Unterricht für Pionier-, Sapeur-, Artillerie- und Mineur-Unterofficieren*, Dresden und Leipzig, 1841.

eener buskruidkist, welke in gewonen grond komt te liggen; — op bladz. 101, hoe dat worstkokers tot geleiders van vuurpijlen worden vervaardigd, terwijl op de volgende bladzijde de voorzorgen worden opgegeven, die tot het plaatsen van worstkokers in vochtige bodems moeten in acht genomen worden; — op bladz. 104, hoe dat de afdeeling der vuren tot het ontbranden van meer dan vier mijnovens plaats heeft; — op bladz. 105, de voorzorgen die met de buskruidworsten zelve tegen de vochten genomen worden; — op bladz. 109, de formules van de zijde der buskruidkisten, die in onderscheidene grondsoorten moeten aangelegd worden, in functie van de kortste wederstandslijnen te berekenen; — op bladz. 113 en 114, de formules, waarnaar de afstand der onderaardsche werking van zwaar geladen en zwak geladen mijn-ovens berekend kan worden, zijnde de bepaling daaromtrent in het voornoemd *Manuel*, en wel op bladz. 68 van dat werkje voorkomende, onnauwkeurig bevonden; — op bladz. 116 en 117, de wijze op welke de mijnovens moeten geschoord worden, ingeval de daarheen leidende gangen worden opgestopt, terwijl op de twee volgende bladzijden de lengte van deze opstopping wordt berekend, naar gelang de mijn-oven met eene gewone, zware of wel zwakke lading is voorzien, voor ieder dezer gevallen door een voorbeeld opgehelderd; — op bladz. 124-127, de handelwijze hoe dat mijn-ovens worden ontstoken door middel van het percussie-toestel, de Callerströmsche pijpjes en de electrieke vonk; — op bladz. 132, de handelwijze naar welke de mijn-ovens onderaardsch, dat is, uit de galerij of den gang zelve, door boring worden aangelegd; — op bladz. 136-141, eene doelmatige wijze op welke de steenfougassen kunnen aangelegd worden; — op bladz. 144, de wijze op welke men bij het aanleggen van petards, door middel van een houten prop, de lading buskruid kan verminderen, terwijl op de volgende bladzijde is voorgescreven, hoe dat petards, die horizontaal of in eene klimmende rigting zijn aangelegd, geladen worden; — op bladz. 173-184, de werkzaamheden, welke aan den mineur, tijdens den aanval en de verdediging van een mijnstelsel, kunnen worden opgedragen.

In het tweede stukje vindt men wijders: op bladzijde 4-10, eene volledige beschrijving, door figuren opgehelderd, van al de benoodigde sappeur-geroedschappen; — op bladz. 11-28, eene opgave der houtsoorten en van derzelver behandeling bij het vervaardigen der belegerings-materialen, welke samenstelling tevens volledig beschreven en door figuren opgehelderd is; — op bladz. 29-30, eene doelmatige rangschikking der onderscheidene sappensoorten; — op bladz. 31-41, eene beschrijving, opgehelderd door figuren, der onderscheidene wijzen, hoe de werkers tot het openen der loopgraven, naar het afgebakende tracé geleid worden, en hoe daarbij de bajonetten op de geweren worden gedragen, om, in het duistere, ongelukken te voorkomen; de aanduiding van het afbakenen van het tracé zelf, zooals ook der gedragsregelen die de werkers, gedurende den arbeid, hebben in acht te nemen. Na de beschrijving van de voltooiing der eerste parallel, wordt de wijze opgegeven, op welke men schietgaten, door middel van gevulde aardzakken, op de kruin der borstwering maakt; — op bladz. 62-71, de handelwijze hoe dat in onderscheidene, zoo zanderigen, vochtigen, moerassigen, als rotsachtigen bodem gesappeerd wordt, mitsgaders het sapperen op hellende bodems van onderscheiden aard; — op bladz. 75-77, eene doelmatige wijze om, hetzij tegen elkander inwerkende, volle sappen in eene dubbele sappe te vereenigen, hetzij twee zoodanige sappen te vereenigen, als men daarna niet met dubbele sappen behoeft aan te vangen; — op bladz. 77-88, eene geschikte wijze om in den kortst mogelijken tijd en behoorlijk gedekt, eene blijvende sappe, zoo volle als dubbele, te openen uit reeds gemaakte sappen, terwijl de indeeling der onderscheidene daartoe noodige bewegingen, benevens de vereischt wordende kommando's, eenvoudig en op eenen gelijkvormigen voet, om gemakkelijker in het geheugen geprent te worden, zijn voorgescreven; — op bladz. 92-96,

de wijze op welke de traversen, zoowel bij de uitvoering van volle sappen, als van halve dubbele sappen, gemaakt worden; — op bladz. 97-103, de uitvoering voorgescreven, hoe dat sappen, zoowel volle als dubbele, tijdens hare vervaardiging, overdekt worden, mitsgaders eene eenvoudige constructie, waarnaar de afstand der blinden bepaald wordt als de bodem dezer sappe hellende komt te liggen; — op bladz. 103-108, eene doelmatige wijze om loopgraafkatten op te werpen; — op bladz. 109-113, de onderscheidene wijzen op welke men de bekrooning van den bedekten weg daarstelt, en de handelwijze als men die van mijn-trekkers moet uitvoeren; — op bladz. 125-136, de onderscheidene overgangsmiddelen over natte grachten, hetzij door middel van dammen, vlotbruggen van tonnen, of wel bruggen die uit schanskorven vervaardigd zijn; — op bladz. 136-140, de onderscheidene wijzen opgegeven op welke de bestorming van een vestingwerk plaats heeft, benevens eene doelmatige samenstelling van daartoe vereischt wordende stormladders; — op bladz. 140-144, de onderscheidene werkzaamheden voorgescreven, die aan den sappeur, bij de verdediging eener vesting kunnen opgedragen worden.

De geleidelijke orde, volgens welke de inhoud dezer beide stukjes is ter neêrgesteld, opgehelderd door naauwkeurige en net bewerkte figuren in houtsnede, maakt deze Handleidingen allezins geschikt, om zich geheel met het praktische gedeelte van de mineur- en sappeurdienst bekend te maken; terwijl voorts achter ieder stukje eene reeks van vragen gevoegd is, om tot rigtaoer bij het geven van onderwijs te dienen.

Aan de onvermoeide zorg die Zijne Excellentie den heer Directeur-Generaal van Oorlog steeds bezielt, om, door het vaststellen van doelmatige voorschriften, de studien der onderscheidene wapenkorpsen van het Nederlandsche leger tot meerdere volmaking te leiden, is het dan ook te danken, dat deze Handleidingen, die door ieder militair niet zonder belangstelling zullen worden gelezen, het licht hebben mogen zien.

Thans zouden wij onze taak vervuld achten; maar, aangezien de onbetwistbare nuttigheid en het hoogstverdienstelijke van dezen arbeid, meenen wij echter nog iets, als eene bijzondere en welmeeneende herinnering aan rijper oordeel, in overweging te mogen geven, namelijk: of men niet nog bij deze, meer in het bijzonder voor de dienst in en voor vestingen bestemde, handleidingen, en wel als bijlage, ook een hoofdstuk of aanhangsel zoude wijden, aan zoodanige werkzaamheden, welke almede van ons korps Mineurs en Sappeurs te velde gevorderd worden; werkzaamheden welke dikwerf zeer naauw met het hier behandelde in verband staan, en elders onder den meer algemeenen naam van *Pionniers-dienst* verstaan worden. — Immers, te velde komen eene menigte nuttige praktijken en gedragsregelen voor, welke den Mineurs en Sappeurs, hoezeer alles wat in deze beide Handleidingen voorkomt, verstaande, evenwel nog geheel onbekend zouden zijn.

Daar nu in de hiernavolgende werken eene rijke stoffe van die gemengde werkzaamheden voorhanden is, waarvan men beknoptelijk het beste zoude kunnen nemen, en er bijvoegen wat wij-zelven in de laatste 30 jaren, bij het gebruikmaken onzer Mineurs en Sappeurs te velde, voor hun als nuttig en wetenswaardig hebben opgetekend. — Deze werken zijn:

Fobert, Praktisches Lehrbuch für Pionniere und Sappeure, 8°. Karlsruhe 1824.

Heinrich von Forell, Versuch einer Anweisung zu den Praktischen Belagerungs-Arbeiten. Essen 1837.

Handbuch der Pionierdienstes, in 2 deelen. Glogau 1836-1837.

Dufour, Mémorial pour les travaux de Guerre. Genève, un vol. in 8°, avec 6 planches, (3e édition) 1835.

Miller, Vorlesungen über die Feldverschanzungskunst, in Verbindung mit dem Pionnier- und Pontonnierdienste, 2 Th. in 4°. Karlsruhe 1831.

Handleiding tot de Versterkingskunst voor alle Wapenen, door G. A. van Kerkwijk, in 2 deelen, 1841.

Bijdrage tot de kennis der Versterkingskunst, in 12°. Breda 1834.

Lainé, Aide-Mémoire portatif, etc.

De Bruin, Zakboekje, 2° editie, enz.

Het onderwerp van aarde-, zooden- en rijswerken in eenen ruimeren zin, het maken van verschillende embrasures, schietgaten en andere voornamen punten van batterij-bouw, herstellen van wegen, bruggen, het slaan van kleine bruggen over minder breede wateren; versperren van wegen; het maken van wolfskuilen, verhakken; opstuwingen van beeken; het maken en stellen van palissaden, fraiseringen en piketteringen; constructie van gewone palanken; opstellen van geblindeerde batterijen; het maken van allerlei oprids, doelmatige banketten, enz., komt vooral in aanmerking. — Wij hebben trouwens maar zeer weinige en nog wel excentrische vestingen, waarbij de onderaardsche oorlog in eenen ruimen of zuiveren zin toepasselijk is, en daarom schijnen onze Mineurs en Sappeurs nog meer dan elders, ook in deze gemengde werkzaamheden, dat is voor algemeene pionniersdienst bedreven te zijn, ten einde al het mogelijke nut van dit korps te trekken, en waarin ook de veld-kompagnien in de laatste jaren belangrijke diensten aan het leger bewezen hebben. Zelfs schijnt ons korps Mineurs en Sappeurs te klein voor zoo gewichtige diensten, en daar het alle geoeffende, ja uitgelezen manschappen dienden te zijn, reeds te voren in zoodanige gemengde diensten geoeffend, zoude men bij eenen snel opkomenden oorlog, zeer verlegen zijn om daarin te voorzien. Het is hier de plaats, om een bevoegd beoordeelaar aan te halen, wij bedoelen den voortreffelijken kolonel John F. John, wanneer hij over deze aangelegenheid in zijn hooggeschat werk: « *Journeaux des sièges entrepris par les alliés en Espagne pendant les années 1811 en 1812,* » bladz. 148, spreekt en daar nog bijvoegt: « *L'art des mineurs et sapeurs exige du talent, du courage, et de la présence d'esprit. Ou n'admet dans ces troupes que les soldats les plus braves et de la meilleure conduite, choisis pour leur bravoure et leur intelligence: c'est au point qu'on les regarde comme corps d'élite, et qu'on leur confie souvent en compagnie des opérations que l'on croirait trop hasardeuses pour d'autres troupes.* »

Indien alzo een zoodanig aanhangsel werd nuttig geoordeeld, zooals het ons ontwijfelbaar toeschijnt, dan zoude men daarin ook nog kunnen opnemen eene meer uiteengezette beschrijving van de galvanische ontstekingswijze, welke toch met welingerigte geleiders en een verbeterd apparaat of doelmatige batterij en in geoeffende handen, wel de eenvoudigste, makkelijkst toe te passen, snelste en zekerste van alle andere methoden is (1), tevens tot veel vereenvoudiging in de mineurkunst leidende, waartoe het ontberen van geleiders alleen reeds niet gering is, want het is niet slechts over den bodem en onder water, maar ook onder den grond, dat deze geleiders in den naakten of niet geïsoleerden staat gedurende al den tijd eener belegering te gebruiken zijn; daar het bewezen is, dat, zoo zij met oordeel en kunstmatig vervaardigd en dus ook niet kostbaar zijn, zij 3 en meer maanden op groote afstanden onder den grond, door wallen, steenpuin, moerassen en wateren te gelijk geleid, kunnen blijven liggen, en in dien staat, dadelijk bij het aanslaan van het apparaat, de ontsteking zonder falen bewerkstelligen. Eindelijk, hoeveel tijd wordt hierdoor ook niet uitgewonnen bij vestingen met glaciën en contresarpen, weinig boven het maaiveld verheven, om deze in zeer korten tijd, bij wijze van de

(1) Elke andere gedachte daarover kan, onzes erachtens, alleen aan vooroordeel of onervarenheid in die stoffe worden toegeschreven; terwijl zij, die zich op eigen denkbeelden alleen vertrouwen, door het zien van daadtaken kunnen overtuigen. — Overigens is het ook niet noodig dat een ieder alle de geheimen daarin weet, daar men gewis, voortaan, mogten wij wederom vaderlandsche sterkten te verdedigen hebben, dergelijke toepassingen niet onbeproefd zouden durven laten, tenzij zich aan eene gegronde kritiek en blaam bloot te geven.

puits à la Boule, of ook met zware steen- en bom-mijnen te wapenen en voor den vijand schier onnaakbaar te maken; alsmede om wegen, bruggen, muren, enz., te vernielen; en, zeker gelooven wij, dat op deze wijze, in zeer korten tijd, veel grootach en tot onberekenbare diversien leidende, bij de citadel van Antwerpen had kunnen verrigt worden. Men verhaalt zelfs dat in der tijd, en kort voor de belegering, een met dit vernielings-middel bekend officier, zijne diensten daartoe had aangeboden, en is dit zoo, dan moet men het bejammeren, dat eene zoodanige proeve niet is begunstigd, daar hier toch, ten minste, het *tenter ne peut nuire* eene waarheid was.

Hebben wij hier alleen over eene toevoeging of aanhangsel tot den voor ons liggenden nuttigen en uitmuntenden arbeid gesproken, zoo willen wij opzigtens deze Handleiding nog alleen in overweging geven, of men, hetzij bij wijze eens aanhangsels of wel bij eene tweede uitgave in het werk zelf gevlochten, niet achter elken kunstterm ook de fransche en duitsche benaming zoude voegen? of men voor de woorden *camouflet* en *sougas* niet de oud-Nederlandsche benamingen van *kwets-* of *dampmijn* en *fladderwijn* kan bezigen? Eindelijk willen wij hierbij nog eene aantekening voegen uit onze agenda, welke eigenlijk niets met de analyse en dus ook niet op de min of meerdere waarde van deze beide Handleidingen betrekking heeft, namelijk:

Het woord *Sape* is van spaansche afkomst: men voerde reeds in het midden der 16de eeuw deze eerste loopgraven in eene schuinsche rigting tegen de vesting, zoodat zij van geene werken over de lengte konden beschoten worden, aangezien zij heen- en weerlopende linien (zigzags) vormden, aan de hoeken der buigingen of ellebogen met redouten voor de loopgraven-wacht voorzien; zij waren gewoonlijk op mansdiepte en vaak zoo-breed dat men er met wagens door konde rijden. Bij de belegering van Haarlem (1373) bediende zich de Spaansche Ingenieur *Campi* van eene bedekte sappe waarbij de loopgraven in eene rechte strekking op een vestingwerk gevoerd werden en van boven met sterke deelen en zandzakken gedekt, wordende 6 jaren later voor Maastricht veelvuldig aangewend, en bij de belegering van Oostende (1601) gebruikte de Spaansche Ingenieur *Justinian* eene soort van vlugtige of vliegende sappe: hij liet namelijk de schanskorven des nachts gezamenlijk opstellen en des daags vullen, terwijl men thans de vlugtige sappe zoodanig uitvoert, dat de schanskorven onmiddellijk na hare opstelling gevuld worden. Van dit tijdstip af stelden de Spanjaarden, volgens *Strada*, door het woord *sapa* de loopgraven voor. De dubbele sappe (*sappe tournante*) uit twee groote rijen gevulde schanskorven, tusschen welke bij afwisseling van de eene naar de andere zijde schanskorven zijn gesteld, werden in de belegering van 's Hertogenbosch 1629 gebezigt en door *Freitag*, in zijne *Architect. milit.* 1631, onder den naam van *grote galerij* beschreven. *Vauban*, die van 1655—1707 de eerste Ingenieur van Frankrijk was, in den aanval van vestingen echter de leermeester van geheel Europa, gebruikte in 1673 voor Maastricht het eerst regelmatige loopgraven, dezelve daarbij ook de benaming van *sappen* gevende, en wel om eene voetstapsche, zich steeds dekkende toenadering uit te drukken. Het methodismus heeft na dit tijdstip eene al te ruime beteekenis aan het woord *sappe* gegeven, door hetzelfde ook te gebruiken, daár waar geene schanskorven gebruikt worden, en welke men oneigenlijk noemt *ongedekte* of *opene sappe* (*sappe à découvert* ou *sappe ouverte*); nogtans is de uitdrukking *ongedekte sappe* welke men dikwerf in de plaats van *opene sappe* gesteld vindt, minder eigenaardig.

Waarschijnlijk zouden deze benamingen meer met der daad overeenkomen en juistere bepalende zijn, wanneer men voortaan ook het woord *tranchée* nog zoo vaak in onze werken, ik zeg niet in deze handleidingen, gebruikt, verving en in het algemeen schreef voor:

Tranchée simple,
Sappe volante,
Sappe pleine,
Sappe couverte

Enkele of eenvoudige loopgraaf.
Half gedekte loopgraaf.
Geheel gedekte loopgraaf.
over- of bedekte loopgraaf.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 11de DEEL, No. 10.

(Maand April 1843).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Maastricht: de kap. der 1ste kl. W. B. Vergroesen, van het 2de reg. art. Tot offic. van gez. der 5de kl. bij het leger: de kweek. der 1ste kl. F. G. W. Schoonenberg, van 's Rijks kweekschool. Bij de geneesk. dienst der landm. in Oost-Indie, tot offic. van gez. der 5de kl.: de heeren A. M. Kotteg en F. W. F. Scholl.

Verplaatsingen.

Bij het wap. der inf. van het leger in Oost-Indie: de 2de luit. J. W. L. Exalto d'Almaras, van het 10de reg. inf.; H. Tobinga, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit. G. J. Raebel, van het 8ste reg. inf.; L. de Casembroot, van het 6de reg. inf.; F. C. S. van de Kastele, van het reg. jag. De kap. P. J. A. de Buvry de Mauregnault, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Maastricht, in diezelfde betr. naar Breda. Bij het 2de reg. zware drag.: de 2de luit. H. M. Rookmaker, van het 4de reg. ligte drag. Bij het 2de reg. inf.: de 2de luit. E. W. C. Storm de Grave, van het 1ste reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. P. Bakker; van het 4de reg. inf. De kap.-ing. B^{on} van Hemert tot den Dingshoff, van Breda naar Woerden; de kap.-ing. B. de Jong van Beek en Donk, van Woerden naar Breskens. De 1ste luit.-ing. A. Canneman, van Breskens naar Breda. De 1ste luit.-ing. S. Prince, van Hellevoetsluis naar Gorinchem. De 2de luit.-ing. Assendelft de Koningh, van Vlissingen naar Venlo. De 2de luit. Hora Siccamo, van Gorinchem naar Nijmegen. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. J. U. E. Chauvin, van het reg. gren. Bij het reg. gren.: de 1ste luit. J. B. G. Wentholt, van het reg. jag.

Eervol ontslagen.

De 2de luit. H. S. Tiesselink, van het 5de reg. inf. De 2de luit. J. J. L. von Freytag Drabbe, van het 5de reg. art. De offic. van gez. der 5de kl. H. Schiff, van het garn. te Utrecht. De paarden-arts der 1ste kl. A. Aalbers, van het 1ste reg. art. De 2de luit. F. M. L. van der Trappen, van het 6de reg. inf., onder toekenning van den rang van 1sten luitenant.

Gepensioneerd.

De kap. H. Driessen, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Breda. De paarden-artsen: A. G. Bertault en J. Wietlisbach. De adjunct-paarden-arts A. Kuhle. De 1ste luit. D. L. Jonquiere, van het 9de reg. inf., met toek. van den rang van kap. De 1ste luit. L. L. A. Vermasen, van het 2de reg. lans. De 2de luit. P. A. Kempees, van het 9de reg. inf. De 1ste luit. H. Gabriels, van het 6de reg. inf. De 1ste luit. J. A. Hols, van het 4de reg. inf. De 1ste luit. J. T. G. Jonk, van het 8ste reg. inf. De 1ste luit. T. J. C. Schorer, van het 7de reg. inf. De kap. W. Visser, van het 9de reg. inf. De 1ste luit. J. L. Gorné, van het 5de reg. inf. De 1ste luit. J. H. Vos van Rijswijk, van het 4de reg. inf. De 1ste offic. van gez. der 1ste kl. F. S. Alexander, van het hosp. te Utrecht. De 1ste luit. J. C. F. de Vries, van het 7de reg. inf., met toek. van den rang van kap. De luit.-kol. D. van Tol en den 1sten luit. P. A. Wenniger, beiden van het 9de reg. inf., laatstgem. met toek. van den rang van kapitein.

Overleden.

De ond.-intendant der 1ste kl. L. A. Nieuwenhuisen, van het Dep. van Oorlog. De adjunct-paarden-arts P. Kijlstra, van het 4de reg. ligte drag.

BILLAGG X.

BEHOVET AF EN NATIONALET SPEKTATOR 10. DEEL 2. 10

(Udgivet April 1843)

De første af disse...
De næste af disse...
De tredje af disse...
De fjerde af disse...
De femte af disse...
De sjette af disse...
De syvte af disse...
De åbte af disse...
De niende af disse...
De tiende af disse...

De ellevte af disse...
De tolvte af disse...
De tretten af disse...
De fjortende af disse...
De femtende af disse...
De sekstende af disse...
De syvte af disse...
De åbte af disse...
De niende af disse...
De tiende af disse...

LAARTE BEHOVET AF EN NATIONALET SPEKTATOR
De første af disse...
De næste af disse...
De tredje af disse...
De fjerde af disse...
De femte af disse...
De sjette af disse...
De syvte af disse...
De åbte af disse...
De niende af disse...
De tiende af disse...

De ellevte af disse...
De tolvte af disse...
De tretten af disse...
De fjortende af disse...
De femtende af disse...
De sekstende af disse...
De syvte af disse...
De åbte af disse...
De niende af disse...
De tiende af disse...

De ellevte af disse...
De tolvte af disse...
De tretten af disse...
De fjortende af disse...
De femtende af disse...
De sekstende af disse...
De syvte af disse...
De åbte af disse...
De niende af disse...
De tiende af disse...